

صرفِ قُتْرال

مولانا حکیم منور الدین رحمہ اللہ تعالیٰ

مکتبہ قادریہ • لاہور

حزن الہی
 ۷۸۶
 حمد و سپاس مراد الیزال را کہ توفیق داد
 برائے ایں کتاب الاجواب مسنی بہ

صرف مختار معروض میراۃ محبوب خیال

از تالیف صاحب الصدق یقین (علیم) محمد منور الیسن (فصل دہوی)

و خطیب جامع سوتر منہدی لاہور

در تہجیل پش پش ہلاک طبع شد

مکتبہ قادریہ جامعہ رضویہ اندرون ہاری و ازہ لاہور

جملہ حقوق محفوظ

نام کتاب ..... صرف بھترال
تالیف ..... مولانا حکیم محمد منور الدین رحمہ اللہ تالی
طباعت ..... فوٹو آفیسٹ (پہلے ایڈیشن کا عکس)
صفحات ۱۴۴
تاریخ اشاعت ..... ۱۳۵۰ھ / ۱۹۷۴ء
منطبع .....
ناشر .....
قیمت .....
.....

ملنے کا پتہ

مکتبہ قلمیہ جامعہ نظامیہ ضویہ اندرون لوہاری دروازہ لاہور

تَحْقِيقُ وَتَمِّمَةُ عَلِيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَنِي لِصَرْفِ رِيعَانِ الشَّبَابِ فِي اقْتِنَاءِ الْعُلُومِ
وَالْتَسَابِ الْعُلَمَاءِ وَادْعَاؤِكَ أَنْ تَجْعَلَ مُسْتَقْبِلَ أَمْرِي خَيْرًا أَوْ مَاضِي
خَيْرًا أَلْفَاكَ مَحْضُورُ الْمُتَى وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ صَحَّ
بِكِتَابِهِ سَوَابِقُ الْأَذْيَانِ وَصَرَفَ الْقَاسِهُ الْمُقَدَّ سَهً فِي إِصْلَاحِ
بَنِي نَوْعِ الْإِنْسَانِ وَعَلَيْهِهِ وَأَصْحَابِهِ الَّذِينَ هَزَمُوا جَمُوعَ
الْكُفْرِ بِالسَّيْفِ وَالسِّنَانِ وَأَضَاءُوا شُمُوعَ الْإِهْتِدَادِ لِمَنْ
خَشِيَ الرَّحْمَنَ أَمَّا بَعْدُ فَيَقُولُ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ الْيَسِيرُ
الرَّاجِي إِلَى رَحْمَةِ رَبِّهِ اللَّطِيفِ مُحَمَّدٍ مَنُورِ الدِّينِ بْنِ مَلِكٍ تَحِيَّاتِ
صَاحِبِ بَهْوِ چِشَا لَوِي حَبَلِي كَمَا دَرَزَمَانِ خَوَانَدَنِ اِيں كِتَابِ (صرف بھترال)

نزد مکرّمی و معظّمی حضرت مولانا مولوی غلام رسول صاحب بختراوی کسبل
پوری (رحم) خیال آمد که حافظه را اعتبار نیست و این تقاریر در ریگانہ اند بکند
مردم و دریں ایام کہ بعض متعلّین نزد بندہ این کتاب مذکورے خوانند بیعت
گفتند کہ حضرت (رحم) انتقال کرده اند و این فیض مسدود شدہ است پس
وجہ در اشاعت این بار عظیم کہ بہت بستم و ترجمہ آں در زبان پارسی
کردم تا کہ فیض او در خطبہ پنجاب مجبور نشود بلکہ در ہمہ اضلاع ہند و سرحد
و افغانستان برسد و قوانین این کتاب از نقائص و افلاط مبری اند
و مفصل بیان شدہ اند زیر آئینہ حضرت (رحم) دریں کاخیر سعی بلیغ کردہ
بودند و حاجت بسوی کتاب دیگر از کتابہائے صرف بیفتد و ترتیب ہم عالی
است کہ در کتاب دیگر ندیدہ شد و کی کہ در مقدمہ بود از اتمل کردم و آنچه
ضروری بود نوشتہ ام و این کتاب را صرف بختراں معروف بمیراۃ
بجو چچال موسوم کردم و التجا من از متعلّین و محبّین ہر دو این است
کہ ما را بدعا خیر یاد کنند و اگر لغزش بینند بدامن غفور پوشند و بریں اغماض
کنند و در اصلاح کوشند لکن اَلْاِنْسَانُ مَرْکَبٌ مِّنْ الْخَطَاۃِ وَالتَّسْلِيَانِ
وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ وَالسَّعْيُ مَنِيٌّ وَالْاِثْمَامُ مِّنَ اللّٰهِ وَمَا تَوْفِيقِي
اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ اِلَيْهِ اُنِيبُ وَ اَخْرَجْتُ عَوَاكِلَ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ
الْعَالَمِيْنَ اِلٰی يَوْمِ الدِّينِ ط امین

۲۸ رمضان الحظّم السنّۃ مطابق ۲۵ جنوری ۱۹۳۲ سنّۃ

اَللّٰهُمَّ عَزِّزْ لِقَاتِهِمْ وَلَوْ اَلَيْتُوْهُ وَاَسْتَاذِيْهِ عَمِيْن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مقدمہ

بدال اَدُّشَدَّكَ اللّٰهُ تَعَالٰی فِی السَّارِیْنِ
(تعریف علم صرف) آں علم است کہ در و بنائے کلمات و تغیرات ہائے اعراب بیان
کرده شود
(غرض) این علم آنست کہ انسان تلفظ کلمات عربیہ صحیح بکند
(موضوع) او کلمہ مِّنْ حَیْثُ الصَّیغَةُ است

و این علم را بر نحو مقدم دارند از برائے آنکہ این بحث از مفردات میکند
آں از مرکبات چونکہ مفرد طبعاً مقدم است لہذا در ذکر ہم مقدم کردند و کلمات
لغت عرب بر ششم است اتم و فعل و حرف اتم کلمہ ایست کہ دلالت کند بر
معنی مستقل کہ در نفس وے است و مُقْتَرَنٌ بیکے از از منہ ثلاثہ نیست چوں
ذِیٌّ و قدس و فعل کلمہ ایست کہ دلالت کند بر معنی مستقل کہ در نفس او است
و آں معنی وے مُقْتَرَنٌ باشد بیکے از از منہ ثلاثہ کہ آں ماضی حال استقبال
است چوں ضَرْبٌ و یَجْرِبُ و سَوْفَ یَضْرِبُ و حرف کلمہ ایست کہ دلالت
کند بر معنی غیر مستقل کہ در نفس آں کلمہ نباشد بلکہ در غیر وے باشد چوں مِّنْ
اِلٰی کہ محتاج اند در دلالت بر ابتدا و انتہا بکلمہ دیگر چنانچہ گوئی ذَهَبْتُ مِّنْ
الْبَصْرَةِ اِلٰی الْکُوفَةِ (از بصرہ بکوفہ) فعل بر ششم است ضعیفی و مضارع و امر و
ماضی لغتہ چہرے گذران را گویند و اصطلاحاً فعلیست موضوع برائے دلالت
بر حدوث کارے در زمان گذشتہ چوں ضَرْبٌ و دَحْرَجَ و مضارع و لغتہ چہرے
مشابہ است و در اصطلاح فعلیست موضوع برائے دلالت بر حدوث امرے

در زمان حال و استقبال چوں یَضْرِبُ و سَوْفَ یَضْرِبُ و اَمْرُ لَعْنَةٍ فَمُودُن و
اصطلاحاً فعلیست موصوع بجهت فرمودن مخاطب را بکاسه چوں اَفْعَلُ
ماضی و مضارع بر دو قسم است معلوم و مجهول معلوم آنست که نسبت او بسوء
فاعل جلی یا غنی باشد چوں خَلَقَ اللهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ وَ یَخْلُقُ اللهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ
و مجهول آنست که نسبت او بسوء مفعول باشد چوں خَلَقَ اللهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ
شَدَّ وَ یَخْلُقُ (افزیده خواهد شد) اگر در اول ماضی و مضارع حرف نفی نیاید آنرا
مثبت گویند چوں خَلَقَ وَ یَخْلُقُ ورنه منفی چوں مَا خَلَقَ وَ مَا یَخْلُقُ اگر فعل به فعل
ختم شود آنرا فعل لازم گویند چوں فَهَبْ ذَیْنُ زَیْدُ رَفَتَ اگر مفعول خواهد که را
متعدی گویند چوں شَرِبَ ذَیْنُ مَا عَلَّ زَیْدُ آب آشامید اسم بر دو قسم است یعنی متعرب
یعنی آنست که آخر فاعل متغیر نشود چوں جَاءَنِیْ هُوَ لَکُمُورًا یَنْتَ
هُوُ لَکُمُورًا وَ مَرَدُّکُمْ بِهَؤُلَاءِ مُعَرَّبٌ دو قسم است منصرف و غیر منصرف
آنست که در آخر فاعل سه حرکات مع تنوین خوانده شوند چوں جَاءَنِیْ ذَیْنُ وَ لَکُمُورًا
ذَیْنُ او مَرَدُّکُمْ بَزَیْدٍ و غیر منصرف آنست که در آخر فاعل سه حرکات مع تنوین خوانده نه
شود چوں جَاءَنِیْ اَحْمَدُ وَ لَکُمُورًا اَحْمَدُ وَ مَرَدُّکُمْ بِاَحْمَدٍ و اسم نیز بر دو قسم
است مصدر و مشتق و جامد مصدر آنست که ماخذ فعل بود و در آخر معنی فاعلی
اَلْ دَنْ یَا تَنْ آید چوں اَضْرَبَ زَیْدٌ وَ اَفْعَلُ کشتن مشتق آنست که لفظ از
مصدر ساخته شود یا حدیث بیسائے و معنی با بقای ماده و اسم مشتق شش
قسم است اسم فاعل و اسم مفعول و اسم تفضیل و صفت مشبه و اسم الیه و اسم ظرف
و جامد آنست که نه مصدر و نه مشتق از مصدر باشد و جامد بر سه قسم است ثلاثی و
رباعی و خماسی ثلاثی سه حرفی را گویند چوں ذَیْنُ و رباعی چهار حرفی را گویند
چوں جَعْفَرُ و خماسی پنج حرفی را گویند چوں سَفَرَحَلٌ مصدر فعل و سایر

مشتقات بر دو قسم است ثلاثی و رباعی و هر یک دو گونه است مجرد و مزید
لیکن مصدر و مشتق در اطلاق مجرد و مزید تابع فعل ماضی خود اند ثلاثی مجرد
آنست که در سه حرف اصلی باشند چوں ضَرَبَ بَرَزَنَ فَعَلَ وَ ثلاثی مزید فیه نیست
که از سه حرف اصلی او چیزی زیاده بود چوں اَکْرَمَ بَرَزَنَ اَفْعَلَ و رباعی مجرد
آنست که بر چهار حرف اصلی او چیزی زیاده نبود و همچون اَخْرَجَ بَرَزَنَ فَعْلَلُ
و رباعی مزید فیه آنست که بر چهار حرف اصلی او چیزی زیاده بود و همچون اَخْرَجَ
بَرَزَنَ فَعْلَلَلُ بدانکه میزان برای کلمات عرب ضروری است که با آن اصلی
از زیاده متمیز گردد پس برای اَوْفَا و عَیْنِ و لَامِ را وضع کرده اند چنانکه این اَعْلَمُ
اَلْ اَفْعَلان اند چوں فَعَلَ الضَّرْبُ وَ فَعْلَلُ النُّصْرُ و یا این وجه است که مخارج
حروف سه قسم اند شفت و وسط و حلق پس از هر خرج یک حرف گرفتند فاعل
شفت و عین از حلق و لام از وسط و آنکه در مقابل فاعل عین و لام افتد و
جمع گردانها یافته شود اصلی است چوں ضَرَبَ بَرَزَنَ فَعَلَ و زیاده عکس
اَلْ چوں اَکْرَمَ بَرَزَنَ اَفْعَلَ اگر از سه حرف اصلی زیاده نشود آنرا تعبیر کنند از لام
ثانیه و ثانیه چوں جَعْفَرُ فَعْلَلُ و اَخْرَجَ فَعْلَلُ و اَخْرَجَ فَعْلَلُ و زیاده را در وزن
بلفظه نقل کنند چوں اَلْفَ در ضارب فاعل و وَاوُ در مضروب مفعول و نه مبدل
از تار فاعل را چوں اَضْرَبَ اَفْعَلَ و نه مکرر للاحاق چوں جَلَبَبَ فَعْلَلُ و
جَلَبَبَتُ فَعْلِلُ و سَحْنَوْتُ فَعْلَلُ و تغیر در موزون از قلب مکانی که میشود در
وزن هم کنند چوں جَاءَ (وجه) عَفَلُ و حَادِی (واحد) عَايَلُ و اَیْسَ (بیش) عَفِلَ
و اَشْیَاءُ (شیء) لَفَعَاءُ و حذف هم این طور است چوں قَاضِ فاعل اگر اعتبار
اصل مقلوب و مخدوف کنند هم جائز است چوں قَاضِ فاعل حَادِی فاعل
بدانکه جمیع اقسام اسم و فعل از هفت قسم بیرون نیست صحیح است یا مهور

یا مضاعفت یا مثال یا اجوف یا ناقص یا لقیف است که در مقابل
 ق و عین و لام و حرف علت و همزه و تضعیف بود چوں ضرب و ضرب
 بر وزن فَعَلَ و فَعَّلَ حرف علت سه اند و آ و ا و الف و یا چوں جمع کنی ق و ی
 شود هموز است که یک حرف اصلی او همزه بود و هموز بر سه قسم است هموز الف
 و هموز العین و هموز اللام هموز الف است که در مقابل فاعلم یا فعل او همزه
 بود چوں اَجَزَ و اَمَرَ بر وزن فَعَلَ و فَعَّلَ و هموز العین است که در مقابل عین
 اسم یا فعل او همزه بود چوں سَأَلَ و سَأَلَ بر وزن فَعَلَ و فَعَّلَ و هموز اللام
 است که در مقابل لام اسم یا فعل او همزه بود چوں قَرَأَ و قَرَأَ بر وزن فَعَلَ
 و فَعَّلَ مضاعفت است که دو حرف اصلی او از یک جنس بود و مضاعف بر دو
 قسم است مضاعف ثلاثی و مضاعف رباعی مضاعف ثلاثی است که
 در مقابل عین و لام اسم یا فعل دو حرف از یک جنس بود چوں مَدَّ و مَدَّ بر
 وزن فَعَلَ و فَعَّلَ و مضاعف رباعی است که در مقابل ف و لام اول عین
 و لام ثانی اسم یا فعل دو حرف از یک جنس بود چوں صَرَصَ و صَرَصَ بر وزن فَعَّلَ
 و فَعَّلَ مثال است که در مقابل فاعلم یا فعل حرف علت بود چوں وَعَدَ و
 وَعَدَ بر وزن فَعَلَ و فَعَّلَ اجوف است که در مقابل عین اسم یا فعل حرف
 علت بود چوں قَوَّلَ و قَالَ بر وزن فَعَلَ و فَعَّلَ ناقص است که در مقابل
 لام اسم یا فعل حرف علت بود چوں رَحَى و رَحَى بر وزن فَعَلَ و فَعَّلَ لقیف
 بر دو قسم است لقیف مقرون و لقیف مفروق لقیف مقرون است که در
 مقابل عین و لام اسم یا فعل حرف علت بود چوں طَيَّ و طَوَّى بر وزن فَعَّلَ و
 فَعَّلَ و لقیف مفروق است که در مقابل ف و لام اسم یا فعل حرف علت
 بود چوں وَفَى و وَفَى بر وزن فَعَلَ و فَعَّلَ بدانکه عرب از هر مصدر دو از ده چیز

اشتقاق میکنند ماضی و مضارع اسم فاعل اسم مفعول و مجرد و ماضی و مضارع
 و اسم زمان و اسم مکان و اسم آله و اسم تفضیل ماضی زمان گذشته را گویند و
 مضارع زمان آیند را گویند و اسم فاعل نام کار کننده را گویند و اسم مفعول نام
 کار کرده شده را گویند و مجرد انکار ماضی را گویند و انکار مستقبل را گویند و امر ماضی
 کار و ماضی بازداشتن از کار و اسم زمان نام وقت کردن کار و اسم
 مکان نام جائی کردن کار و اسم آله آنجه کار می کنند و اسم تفضیل
 نام بسیار بهتر را گویند **صرف صغیر فعل ثلاثی مجرد صحیح از باب**
فَعَلَ یَفْعَلُ چوں الضَرْبُ زدَن الضَرْبُ یَضْرِبُ ضَرْبًا فَهُوَ ضَارِبٌ و ضَرْبٌ
 یَضْرِبُ ضَرْبًا فَذَکَ مَضْرُوبٌ لَمْ یَضْرِبْ لَمْ یَضْرِبْ لَا یَضْرِبُ لَا یَضْرِبُ لَنْ یَضْرِبَ
 لَنْ یَضْرِبَ الْأَمْرُ مِنْهُ اِضْرِبْ یَضْرِبْ یَضْرِبْ یَضْرِبْ وَالنَّهْيُ عَنْهُ لَا
 تَضْرِبْ لَا تَضْرِبْ لَا یَضْرِبْ لَا یَضْرِبْ وَالظَّرْفُ مِنْهُ مَضْرِبٌ مَضْرِبَانِ مَضْرِبَاتٌ
 مُضَرَّبٌ وَالْأَلَاةُ مِنْهُ مَضْرِبٌ مَضْرِبَانِ مَضْرِبَاتٌ مُضَرَّبٌ مَضْرِبٌ مَضْرِبَانِ
 مَضْرِبَاتٌ مُضَرَّبَةٌ مَضْرِبَاتٌ مَضْرِبَاتٌ مُضَرَّبَةٌ وَفَعْلٌ
التفضیل المذکر اَضْرَبْتُ اَضْرَبْتُ اَضْرَبْتُ اَضْرَبْتُ اَضْرَبْتُ اَضْرَبْتُ
 مِنْهُ ضَرْبًا ضَرْبَانِ ضَرْبَاتٍ ضَرْبًا ضَرْبَانِ ضَرْبَاتٍ وَفَعْلٌ التَّعْجِبُ مِنْهُ
 مَا اَضْرَبْتُه و اَضْرَبْتِهِ +

بدانکه کسی سوال کند که فَعَلَ را بر اسم فاعل و فَعَّلَ را بر اسم مفعول چرا آورده اند جواب که ضارب و
 مَضْرُوب هر دو وصفان اند و صفت را از موصوف لابد است پس فَعَلَ و فَعَّلَ را موصوف اند اگر کسی گویند
 که فَعَلَ را بر اسم فاعل و فَعَّلَ را بر اسم مفعول چرا آورده اند جواب که ضارب و
 مَضْرُوب هر دو وصفان اند و صفت را از موصوف لابد است پس فَعَلَ و فَعَّلَ را موصوف اند اگر کسی گویند

بر فاعل را مناسب خود و الله اعلم بالصواب

ضَرَبَا	مارے گئے وہ دو آدمی	صیغہ تثنیہ مذکر غائب ماضی مجهول
ضَرَبُوا	مارے گئے وہ سب مرد	" جمع مذکر غائب "
ضَرَبَتْ	ماری گئی وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب "
ضَرَبَتَا	ماری گئیں وہ دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث غائب "
ضَرَبْنَ	ماری گئیں وہ سب عورتیں	" جمع مؤنث غائب "
ضَرَبْتَ	مارا گیا تو ایک مرد	" واحد مذکر حاضر "
ضَرَبْتُمَا	مارے گئے تم دو مرد	" تثنیہ مذکر حاضر "
ضَرَبْتُمْ	مارے گئے تم سب مرد	" جمع مذکر حاضر "
ضَرَبْتِ	ماری گئی تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
ضَرَبْتُمَا	ماری گئیں تم دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث حاضر "
ضَرَبْتُنَّ	ماری گئیں تم سب عورتیں	" جمع مؤنث حاضر "
ضَرَبْتُ	مارا گیا میں	" واحد متکلم "
ضَرَبْنَا	مارے گئے ہم	" متکلم مع الغیر "

فعل مضارع معلوم

يَضْرِبُ	مارتا ہے یا مار گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب مضارع معلوم
يَضْرِبَانِ	مارتے ہیں یا مار گئے وہ دو مرد	" تثنیہ مذکر غائب "
يَضْرِبُونَ	مارتے ہیں یا مار گئے وہ سب مرد	" جمع مذکر غائب "
تَضْرِبُ	مارتی ہے یا مار گئی وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب "

باب اول مع معنی ماضی معلوم

ضَرَبَ	مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر غائب تثانی مجرد صحیح از باب فَعَلَ لَفِعِلْ
ضَرَبَا	مارا ان دو مردوں نے	" تثنیہ مذکر غائب "
ضَرَبُوا	مارا ان سب مردوں نے	" جمع مذکر غائب "
ضَرَبَتْ	مارا اس ایک عورت نے	" واحد مؤنث غائب "
ضَرَبَتَا	مارا ان دو عورتوں نے	" تثنیہ مؤنث غائب "
ضَرَبْنَ	مارا ان سب عورتوں نے	" جمع مؤنث غائب "
ضَرَبْتَ	مارا تو ایک مرد نے	" واحد مذکر حاضر "
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو مردوں نے	" تثنیہ مذکر حاضر "
ضَرَبْتُمْ	مارا تم سب مردوں نے	" جمع مذکر حاضر "
ضَرَبْتِ	مارا تو ایک عورت نے	" واحد مؤنث حاضر "
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو عورتوں نے	" تثنیہ مؤنث حاضر "
ضَرَبْتُنَّ	مارا تم سب عورتوں نے	" جمع مؤنث حاضر "
ضَرَبْتُ	مارا میں نے	" واحد متکلم "
ضَرَبْنَا	مارا ہم نے	" متکلم مع الغیر "

فعل ماضی مجهول از فعل لَفِعِلْ

ضَرَبَ	مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب فعل ماضی مجهول
--------	---------------------	------------------------------------

تَضْرِبَانِ	مارتی ہیں یا ماریں گی دو عورتیں	صیغہ تثنیہ مؤنث غائب مضارع معلوم
يُضْرِبَنَّ	وہ سب عورتیں	" جمع مؤنث غائب "
تَضْرِبُ	مارتا ہے یا مارے گا تو ایک مرد	" واحد مذکر حاضر "
تَضْرِبَانِ	مارتے ہو یا مارو گے تم دو مرد	" تثنیہ مذکر حاضر "
تَضْرِبُونَ	تم سب مرد	" جمع مذکر حاضر "
تَضْرِبِينَ	مارتی ہے یا ماریں گی تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
تَضْرِبَانِ	مارتی ہو یا مارو گی تم دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث حاضر "
تَضْرِبَنَّ	تم سب عورتیں	" جمع مؤنث حاضر "
أَضْرِبُ	مارتا ہوں یا ماروں گا میں	" واحد متکلم "
تَضْرِبُ	مارتے ہیں یا ماریں گے ہم	" متکلم مع الغیر "

فعل مضارع مجہول

يُضْرَبُ	مارا جاتا ہے یا مارا جائیگا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب مضارع مجہول
يُضْرَبَانِ	مارا جاتے ہیں یا مارے جائیں گے وہ دو مرد	" تثنیہ مذکر غائب "
يُضْرَبُونَ	وہ سب مرد	" جمع مذکر غائب "
تَضْرَبُ	ماری ہوگی ہے یا ماری جائیگی وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب "
تَضْرِبَانِ	ماری جاتی ہیں یا ماری جائیگی وہ دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث غائب "
يُضْرَبَنَّ	وہ سب عورتیں	" جمع مؤنث غائب "
تَضْرَبُ	مارا جائیگا یا مارا جائیگا تو ایک مرد	" واحد مذکر حاضر "

تَضْرِبَانِ	مار جاتے ہو یا مار جاؤ گے تم دو مرد	صیغہ تثنیہ مذکر حاضر مضارع مجہول
تَضْرِبُونَ	تم سب مرد	" جمع مذکر حاضر "
تَضْرِبِينَ	ماری جاتی ہے یا ماری جائیگی تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
تَضْرِبَانِ	ماری جاتی ہو یا ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث حاضر "
تَضْرِبَنَّ	تم سب عورتیں	" جمع مؤنث حاضر "
أَضْرِبُ	مارا جاتا ہوں یا مارا جاؤں گا میں یا ایک شخص کو	" واحد متکلم "
تَضْرِبُ	مار جاتے ہیں یا مار جائیں گے ہم	" متکلم مع الغیر "

اسم فاعل

ضَارِبٌ	مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم فاعل
ضَارِبَانِ	مارنے والے دو مرد	" تثنیہ مذکر "
ضَارِبُونَ	مارنے والے سب مرد	" جمع مذکر سالم "
ضَرْبَةٌ	"	" مکسر "
ضَرَابٌ	"	" "
ضَرْبٌ	"	" "
ضَرْبٌ	"	" "
ضَرْبَاءُ	"	" "
ضَرْبَانٌ	"	" "
ضَرَابٌ	"	" "

ضُرُوبٌ	مارنے والے سب مرد	صیغہ جمع مذکر اسم فاعل (مکسر)
ضَارِبَةٌ	مارنے والی ایک عورت	واحد مؤنث "
ضَارِبَتَانِ	مارنے والی دو عورتیں	تثنیہ مؤنث "
ضَارِبَاتٌ	مارنے والی سب عورتیں	جمع مؤنث سالم "
ضَوَارِبٌ	"	مکسر "
ضَرْبٌ	"	" "
ضَوْرِبٌ	کم مارنے والا ایک مرد	واحد مذکر مضمر اسم فاعل
ضَوْرِبَةٌ	کم مارنے والی ایک عورت	مؤنث "
اسم مفعول		
مَضْرُوبٌ	مارا ہوا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم مفعول
مَضْرُوبَانِ	مارنے ہوئے دو مرد	تثنیہ مذکر "
مَضْرُوبُونَ	سب مرد	جمع "
مَضْرُوبَةٌ	ماری ہوئی ایک عورت	واحد مؤنث "
مَضْرُوبَتَانِ	ماری ہوئی دو عورتیں	تثنیہ مؤنث "
مَضْرُوبَاتٌ	سب عورتیں	جمع مؤنث "
مَضَارِبٌ	"	"
مُضْرِبٌ	کم مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر مضمر
مُضْرِبَةٌ	کم مارنے والی ایک عورت	" " مؤنث "

فعل حمز معلوم		
لَمْ يُضْرَبْ	نہیں مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر غائب
لَمْ يُضْرَبَا	مارا ان دو مردوں نے	تثنیہ مذکر "
لَمْ يُضْرَبُوا	سب مردوں نے	جمع مذکر "
لَمْ تُضْرَبْ	مارا اس ایک عورت نے	واحد مؤنث غائب
لَمْ تُضْرَبَا	مارا ان دو عورتوں نے	تثنیہ " "
لَمْ يُضْرَبْنَ	سب عورتوں نے	جمع " "
لَمْ تُضْرَبْ	مارا تو ایک مرد نے	واحد مذکر حاضر
لَمْ تُضْرَبَا	مارا تم دو مردوں نے	تثنیہ " "
لَمْ تُضْرَبُوا	تم سب مردوں نے	جمع " "
لَمْ تُضْرَبِي	مارا تو ایک عورت نے	واحد مؤنث حاضر
لَمْ تُضْرَبَا	مارا تم دو عورتوں نے	تثنیہ " "
لَمْ تُضْرَبْنَ	تم سب عورتوں نے	جمع " "
لَمْ أَضْرَبْ	مارا میں ایک مرد یا ایک عورت نے	واحد متکلم
لَمْ نَضْرَبْ	مارا ہم سب مردوں یا عورتوں نے	متکلم مع الغیر
فعل حمز مجهول		
لَمْ يُضْرَبْ	نہیں مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَمْ يُضْرَبَا	مارے گئے وہ دو مرد	تثنیہ " "

لَمْ يُضْرَبُوا	نہیں مارے گئے وہ سب مرد	صیغہ جمع مذکر غائب
لَمْ تُضْرَبْ	وہاری گئی وہ ایک عورت	واحد مؤنث
لَمْ تُضْرَبَا	وہاری گئیں وہ دو عورتیں	تثنیہ مؤنث
لَمْ يُضْرَبْنَ	وہاری گئیں وہ سب عورتیں	جمع مؤنث
لَمْ تُضْرَبْ	وہاں گیا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
لَمْ تُضْرَبَا	وہاں گئے تم دو مرد	تثنیہ مذکر حاضر
لَمْ تُضْرَبُوا	وہاں گئے تم سب مرد	جمع مذکر حاضر
لَمْ تُضْرَبِي	وہاری گئی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَمْ تُضْرَبَا	وہاری گئیں تم دو عورتیں	تثنیہ مؤنث حاضر
لَمْ تُضْرَبْنَ	وہاری گئیں تم سب عورتیں	جمع مؤنث حاضر
لَمْ أُضْرَبْ	وہاں گیا میں ایک مرد یا ایک عورت	واحد متکلم
لَمْ نُضْرَبْ	وہاں گئے ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر

مضارع منفی معلوم

لَا يُضْرَبُ	نہیں مارا جائے یا نہیں مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يُضْرَبَانِ	نہیں مارے جائیں یا نہیں مارے گئے وہ دو مرد	تثنیہ
لَا يُضْرَبُونَ	وہ سب مرد	جمع
لَا تُضْرَبُ	نہیں مارے جائیں گی وہ ایک عورت	واحد مؤنث
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں مارے جائیں گی وہ دو عورتیں	تثنیہ

لَا يُضْرَبَنَّ	نہیں مارے جائیں گے وہ سب عورتیں	صیغہ جمع مؤنث غائب
لَا تُضْرَبُ	نہیں مارے جائیں گی یا نہیں مارا گیا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں مارے جائیں گی یا نہیں مارے گئے تم دو مرد	تثنیہ
لَا تُضْرَبُونَ	تم سب مرد	جمع
لَا تُضْرَبِينَ	نہیں مارے جائیں گی یا نہیں مارے گئی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں مارے جائیں گی یا نہیں مارے گئیں تم دو عورتیں	تثنیہ
لَا تُضْرَبْنَ	تم سب عورتیں	جمع
لَا أُضْرَبُ	نہیں مارا جائے یا نہیں مارا گیا میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَا نُضْرَبُ	نہیں مارے جائیں گے یا نہیں مارے گئے ہم سب یا عورتیں	متکلم مع الغیر

مضارع منفی مجهول

لَا يُضْرَبُ	نہیں مارا جائے یا نہیں مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يُضْرَبَانِ	نہیں مارے جائیں یا نہیں مارے گئے وہ دو مرد	تثنیہ
لَا يُضْرَبُونَ	وہ سب مرد	جمع
لَا تُضْرَبُ	نہیں مارے جائیں گی یا نہیں مارے گئی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں مارے جائیں گی یا نہیں مارے گئیں وہ دو عورتیں	تثنیہ
لَا يُضْرَبَنَّ	وہ سب عورتیں	جمع
لَا تُضْرَبُ	نہیں مارا جائے یا نہیں مارا گیا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں مارے جائیں گے یا نہیں مارے گئے تم دو مرد	تثنیہ

لَا تُضْرَبُونَ	نہیں مارے جاہو یا نہیں مارا جائے گا تم سب مرد	صیغہ جمع مذکر حاضر
لَا تُضْرَبِينَ	نہیں ماری جاتی ہے یا نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں ماری جاتی ہے یا نہیں ماری جائیگی تم دو عورتیں	تثنیہ "
لَا تُضْرَبْنَ	" " تم سب عورتیں	جمع "
لَا أُضْرَبُ	نہیں مارا جائیگا میں یا نہیں مارا جائیگا ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَا تُضْرَبُ	نہیں مارا جائیگا میں یا نہیں مارا جائیگی ہم تمام مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر
مضارع منفی معلوم ہو کہ بدلن ناصبہ		
لَنْ يُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَنْ يُضْرَبَا	ہرگز نہیں مارے گئے وہ دو مرد	تثنیہ "
لَنْ يُضْرَبُوا	" " وہ سب مرد	جمع "
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ دو عورتیں	تثنیہ "
لَنْ يُضْرَبْنَ	" " وہ سب عورتیں	جمع "
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائیگا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں مارا جائے گا تم دو مرد	تثنیہ "
لَنْ تُضْرَبُوا	" " تم سب مرد	جمع "
لَنْ تُضْرَبِي	ہرگز نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماری جائیگی تم دو عورتیں	تثنیہ "
لَنْ تُضْرَبْنَ	" " تم سب عورتیں	جمع "
لَنْ أُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائے گا میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائے گی ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر

لَنْ تُضْرَبْنَ	ہرگز نہیں مارا جائے گی تم تمام عورتیں	صیغہ جمع مؤنث حاضر
لَنْ أُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائے گا میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں ماری گئے ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر
مضارع منفی مجہول ہو کہ بدلن ناصبہ		
لَنْ يُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائیگا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَنْ يُضْرَبَا	ہرگز نہیں مارے گئے وہ دو مرد	تثنیہ "
لَنْ يُضْرَبُوا	" " وہ سب مرد	جمع "
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ دو عورتیں	تثنیہ "
لَنْ يُضْرَبْنَ	" " وہ سب عورتیں	جمع "
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائیگا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں مارا جائے گا تم دو مرد	تثنیہ "
لَنْ تُضْرَبُوا	" " تم سب مرد	جمع "
لَنْ تُضْرَبِي	ہرگز نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماری جائیگی تم دو عورتیں	تثنیہ "
لَنْ تُضْرَبْنَ	" " تم سب عورتیں	جمع "
لَنْ أُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائے گا میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائے گی ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر

فعل امر حاضر معلوم

اَضْرَبَ	مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
اَضْرَبَا	مارو تم دو مرد	" تشیہ "
اَضْرَبُوا	مارو تم سب مرد	" جمع "
اِضْرِبِي	مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
اِضْرِبَا	مارو تم دو عورتیں	" تشیہ "
اِضْرِبْنَ	مارو تم سب عورتیں	" جمع "

فعل امر حاضر معلوم
مؤكد بالنون تاکید ثقیلہ

اِضْرِبَنَّ	ضرور بالضرر مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
اِضْرِبَانِ	" مارو تم دو مرد	" تشیہ "
اِضْرِبْنَّ	" مارو تم سب مرد	" جمع "
اِضْرِبِيَنَّ	" مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
اِضْرِبَانِ	" مارو تم دو عورتیں	" تشیہ "
اِضْرِبْنَانِ	" مارو تم سب عورتیں	" جمع "

فعل امر حاضر معلوم
مؤكد بالنون تاکید خفیفہ

اِضْرِبَنَّ	ضرور مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
-------------	---------------------	---------------------

اِضْرِبَنَّ	ضرور مارو تم سب مرد	صیغہ جمع مذکر حاضر
اِضْرِبْنِ	ضرور مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "

امر حاضر مجہول

لِضْرَبْ	مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لِضْرَبَا	مارے جاؤ تم دو مرد	" تشیہ "
لِضْرَبُوا	" تم سب مرد	" جمع "
لِضْرَبِي	ماری جائے تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
لِضْرَبَا	ماری جاؤ تم دو عورتیں	" تشیہ "
لِضْرَبْنَ	" تم سب عورتیں	" جمع "

امر حاضر مجہول
مؤكد بالنون تاکید ثقیلہ

لِضْرَبَنَّ	ضرور بالضرر مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لِضْرَبَانِ	" مار جاؤ تم دو مرد	" تشیہ "
لِضْرَبْنَّ	" مار جاؤ تم سب مرد	" جمع "
لِضْرَبِيَنَّ	" ماری جائے تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
لِضْرَبَانِ	" ماری جاؤ تم دو عورتیں	" تشیہ "
لِضْرَبْنَانِ	" ماری جاؤ تم سب عورتیں	" جمع "

فعل امر حاضر مجہول
مؤكد بانون تاکید خفیفہ

لِتَضْرِبَنَّ	ضرور مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لِتَضْرِبُنَّ	ضرور مار جاؤ تم سب مرد	جمع
لِتَضْرِبْنَ	ضرور ماری جائے تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر

امر غائب معلوم

لِيَضْرِبْ	مار دے ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لِيَضْرِبَا	ماریں دے دو مرد	ثنیہ
لِيَضْرِبُوا	ماریں دے سب مرد	جمع
لِتَضْرِبْ	مارے دے ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لِتَضْرِبَا	ماریں دے دو عورتیں	ثنیہ
لِيَضْرِبْنَ	ماریں دے سب عورتیں	جمع
لَا تَضْرِبْ	ماروں میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَا تَضْرِبْ	ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر

امر غائب مجہول

لِيَضْرِبْ	مارا جائے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لِيَضْرِبَا	مارے جائیں وہ دو مرد	ثنیہ

لِيَضْرِبُوا	مارے جائیں وہ سب مرد	صیغہ جمع مذکر غائب
لِتَضْرِبْ	ماری جائے وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لِتَضْرِبَا	ماری جائیں وہ دو عورتیں	ثنیہ
لِيَضْرِبْنَ	دے سب عورتیں	جمع
لَا تَضْرِبْ	مارا جاؤں میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم
لَا تَضْرِبْ	مارے جائیں ہم سب مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر

فعل نہی حاضر معلوم

لَا تَضْرِبْ	نہ مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَا تَضْرِبَا	نہ مارو تم دو مرد	ثنیہ
لَا تَضْرِبُوا	نہ مارو تم سب مرد	جمع
لَا تَضْرِبِي	نہ مار تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَا تَضْرِبَا	نہ مارو تم دو عورتیں	ثنیہ
لَا تَضْرِبْنَ	نہ مارو تم سب عورتیں	جمع

فعل نہی حاضر مجہول

لَا تَضْرِبْ	نہ مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَا تَضْرِبَا	نہ مارے جاؤ تم دو مرد	ثنیہ
لَا تَضْرِبُوا	نہ مارے جاؤ تم سب مرد	جمع

لَا تُضْرِبَنَّ	نہاری جائے تو ایک عورت	صیغہ واحد مؤنث حاضر
لَا تُضْرِبَا	نہاری جاؤ تم دو عورتیں	تثنیہ "
لَا تُضْرِبْنَ	تم سب عورتیں	جمع "
فعل نہی حاضر معلوم موکد بانون تاکید تھقیلہ		
لَا تُضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَا تُضْرِبَانِ	نہ مارو تم دو مرد	تثنیہ "
لَا تُضْرِبُوا	تم سب مرد	جمع "
لَا تُضْرِبَنَّ	نہ مار تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَا تُضْرِبَانِ	نہ مارو تم دو عورتیں	تثنیہ "
لَا تُضْرِبْنَ	تم سب عورتیں	جمع "
فعل نہی حاضر معلوم موکد بانون تاکید خفیفہ		
لَا تُضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يُضْرِبَا	نہ ماریں وہ دو مرد	تثنیہ "
لَا يُضْرِبُوا	نہ ماریں وہ سب مرد	جمع "
لَا تُضْرِبَنَّ	نہ مارے وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَا تُضْرِبَا	نہ ماریں وہ دو عورتیں	تثنیہ "
لَا يُضْرِبْنَ	وہ سب عورتیں	جمع "
لَا أُضْرِبَنَّ	نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم

لَا تُضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مار جاؤ تم دو مرد	صیغہ تثنیہ مذکر حاضر
لَا تُضْرِبَنَّ	تم سب مرد	جمع "
لَا تُضْرِبَنَّ	نہاری جاؤ تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَا تُضْرِبَانِ	نہاری جاؤ تم دو عورتیں	تثنیہ "
لَا تُضْرِبْنَ	تم سب عورتیں	جمع "
فعل نہی حاضر مجہول موکد بانون تاکید خفیفہ		
لَا تُضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مار جاؤ تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَا تُضْرِبَنَّ	نہ مار جاؤ تم سب مرد	جمع "
لَا تُضْرِبَنَّ	نہاری جائے تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
فعل نہی غائب معلوم		
لَا يُضْرِبَنَّ	نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يُضْرِبَا	نہ ماریں وہ دو مرد	تثنیہ "
لَا يُضْرِبُوا	نہ ماریں وہ سب مرد	جمع "
لَا تُضْرِبَنَّ	نہ مارے وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَا تُضْرِبَا	نہ ماریں وہ دو عورتیں	تثنیہ "
لَا يُضْرِبْنَ	وہ سب عورتیں	جمع "
لَا أُضْرِبَنَّ	نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	واحد متکلم

برقیاس فعل معلوم است صرف بجائے زندہ زندہ نشود باید خواند باقی ہمہ صیغہ برقیاس معلوم اند۔

اسم طرف

مَضْرِبٌ	مارنے کی ایک جگہ یا ایک وقت	صیغہ واحد اسم ظرف
مَضْرِبَانِ	” دو جگہیں یا دو وقت	” ثنّیہ ”
مَضَارِبُ	” سب جگہیں یا سب وقت	” جمع ”
مُضَيَّرٌ	کم مارنے کی ایک جگہ یا وقت	” واحد مُضَعَّر ”
<p style="text-align: center;">ۛ</p> <p style="text-align: center;">اسم آلہ</p>		
مِضْرَبٌ	مارنے کا ایک آلہ	صیغہ واحد اسم آلہ
مِضْرِبَانِ	مارنے کے دو آلے	” ثنّیہ ”
مِضَارِبُ	” سب آلے ”	” جمع مکسر ”
مُضَيَّرٌ	کم مارنے کا ایک آلہ	” واحد مصغر اسم آلہ ”
مِضْرَبَةٌ	برقیاس سابق	” واحد مع تاء زائدہ بعد لام کلمہ ”
مِضْرِبَتَانِ	”	” ثنّیہ ”
مِضَارِبُ	”	” جمع ”
مُضَيَّرَةٌ	”	” واحد مصغر ”
مِضْرَابٌ	”	” واحد مع الف زائدہ بعد لام کلمہ ”

مؤکد بانون تاکسید لقیله
فصل نئی غائب معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	ہرگز نہ مار دے ایک مرد	لَا يَضْرِبَنَّ
" تثنیہ "	نہ ماریں وہ دوسرے	لَا يَضْرِبَانِ
" جمع "	وہ سب مرد	لَا يَضْرِبْنَ
واحد مؤنث غائب	نہ مارے وہ ایک عورت	لَا تَضْرِبَنَّ
" تثنیہ "	نہ ماریں وہ دو عورتیں	لَا تَضْرِبَانِ
" جمع "	وہ سب عورتیں	لَا تَضْرِبْنَ
واحد متکلم	" نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	لَا أَضْرِبَنَّ
متکلم مع الغیر	نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	لَا نَضْرِبَنَّ
<p>فعل بنی غائب معلوم مؤکد بانون تاکید خفیفہ</p>		
صیغہ واحد مذکر غائب	ہرگز نہ مارے وہ ایک مرد	لَا يَضْرِبَنَّ
" جمع "	نہ ماریں وہ سب مرد	لَا يَضْرِبْنَ
واحد مؤنث غائب	" نہ مارے وہ ایک عورت	لَا تَضْرِبَنَّ
واحد متکلم	" نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	لَا أَضْرِبَنَّ
متکلم مع الغیر	نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	لَا نَضْرِبَنَّ

شروع ایسے باب اول
فعل ماضی معلوم

حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فاعله داده نصب
ثالث را مفعوله بدل کرده ثنویین ممکن علامت اسمیت را حذف کردند لکن التَّوْنِیْنِ اِمَّاوُكَا لَیْمٍ
وَالْفِعْلُ لَا یَقْبَلُ اِمَّاوُكَا اِلَّا مَعَهُ ثنویین علامت اسم است و فعل علامت و قبول نمیکند حَرْبٍ
شد حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند الف ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت تشبیه و ضمیه فاعل در آخرش در
آورند حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند و او ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت جمع مذکر و
ضمیه فاعل بضمه قبل در آخرش در آورند حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند و او ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت
محض علامت تانیث در آخرش در آورند حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند و او ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت
کردند الف ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت تشبیه و ضمیه فاعل بفتح قبل در آخرش در
آورند حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند و او ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت
جمع مؤنث و ضمیه فاعل در آخرش در آورند حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند و او ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت
در فعل چون اجتماع علامت تانیث در فعل مطلقاً متغی بود پنا بران تا آخر حذف کرده بآرا
ساکن کردند تا که لازم نیاید تَوَا اِلٰی اَرْبَعِ حَرَكَاتٍ فِی مَا هُوَ کَالْكَلِمَةِ الْوَاحِدَةِ در پے
در پے آمدن چهار حرکات در ال شیتی که مثل یک کلمه باشد حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند
ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت واحد مذکر مخاطب و ضمیه فاعل در آخرش در آورده بآرا
ساکن کردند لِمَا مَعَهُ فِی حَرْبٍ رَا اَرْضِيًّا پنا کردند و او ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت تشبیه و ضمیه فاعل در آخرش در آورده بآرا

مِصْرَ ابَانِ	بقیاس سابق	مِصْنَة ثَلَاثِيَةِ اسْمِ الدَّمْعِ الْفَزَائِدَةِ
مُضَارِيبُ	"	" جَمْعُ مَكْسَرٍ "
مُضَيَّرِيْبُ	"	" مِصْنَة وَاحِدٍ مُصَغَّرٍ "

أَفْعَلُ لِتَفْضِيلِ الْمَذْكُورِ مِنْهُ

اَضْرَبَ	زیادہ مار والا ایک مرد	صیفہ واحد مذکر
اَضْرَبَانِ	” مار دوا دو مرد	” تثنیہ ”
اَضْرَبُونَ	” ” سب مرد	” جمع ” سلم
اَضْرَابُ	” ”	” جمع مذکر مکسر
اَضْرِبُ	تو اسانیاں یا نیاں والا ایک مرد	” واحد مذکر مصغر ”

والموت منته

ضَرْبِ	زیادہ مار والی ایک عورت	سینہ واحد مؤنث
ضَرْبِ اَن	" دو عورتیں	" " ثنیہ "
ضَرْبِ اَت	" سب عورتیں	" جمع " سالم
ضَرْبِ	" "	" جمع مؤنث مکسر
ضَرْبِ یَیْ	تھوڑا زیادہ مار والی ایک عورت	" واحد مؤنث مصغر

فعل التعجب منه

مَا أَصْرَبَ	کتنّا اچھا مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر
وَأَصْرَبَ بِهِ	کتنّا اچھا مارا اس ایک مرد نے	
وَصْرَبَ		

در آوردند ضاربان شد در حالت رفع ضاربان شد در حالت نصب و چون ضاربان ضاربان را از
ضاربان بنا کردند و علامت جمع مذکر سالم بضمته با قبل در حالت رفع و یا علامت جمع مذکر
سالم بکسره با قبل در حالت نصب و چون مفتوح عوض از ضمه یا تنوین یا زبر و که در واحد
بود در آخرش در آوردند ضاربان شد در حالت رفع ضاربان شد در حالت
نصب و چون ضاربان بنا کردند فاکلمه را بر حال خود گذاشتند الف و حذان
را حذف کرده عین کلمه را فتح داده تا متحرکه علامت جمع تکسیر بفتح با قبل در آخرش در آورده
اعراب را بر تاجاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضاربان شد
ضاربان را از ضاربان بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حذان را حذف کرده عین کلمه
را مشدود و مفتوح ساخته بجه الف علامت جمع تکسیر در آوردند ضاربان شد ضاربان را از
ضاربان بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حذان را حذف کرده عین کلمه را مشدود و مفتوح
ساخته ضاربان شد ضاربان را از ضاربان بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حذان را حذف
کرده عین کلمه را ساکن کردند ضاربان شد ضاربان را از ضاربان بنا کردند فاکلمه را ضمه داده
الف و حذان را حذف کرده عین کلمه را فتح داده بعده الف محدوده علامت جمع تکسیر بفتح
با قبل در آخرش در آورده تنوین ممکن را حذف کردند از برای منع صرف اعراب را بر
سمه جاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضاربان شد ضاربان را
از ضاربان بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حذان را حذف کرده عین کلمه را ساکن کرده
بعده الف و تنوین مزید تنوین علامت جمع تکسیر بفتح با قبل در آخرش در آورده اعراب را
بر تنوین جاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضاربان شد ضاربان را
از ضاربان بنا کردند فاکلمه را کسره داده الف و حذان را حذف کرده عین کلمه را فتح داده
بعده الف علامت جمع تکسیر در آوردند ضاربان شد ضاربان را از ضاربان بنا کردند الف
و حذان را حذف کرده فاعین کلمه را ضمه داده بعده و او ساکنه علامت جمع تکسیر در آوردند

ضاربان شد ضاربان را از ضاربان بنا کردند تا متحرکه علامت تنوین بفتح با قبل در آخرش
در آورده اعراب را بر تاجاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضاربان
شد ضاربان ضاربان را از ضاربان بنا کردند الف علامت تنوین بفتح با قبل در حالت
رفع و یا علامت تنوین بفتح با قبل در حالت نصب و چون مفتوح عوض از ضمه یا تنوین یا زبر
بود که در واحد بود در آخرش در آوردند ضاربان شد در حالت رفع ضاربان شد در حالت
نصب و چون ضاربان بنا کردند الف علامت تنوین بفتح با قبل در آخرش در آورده
مقابل بفتح با قبل در آخرش در آورده اعراب را بر تاجاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط
کلمه جایز نیست ضاربان شد ضاربان را از ضاربان بنا کردند تا متحرکه علامت جمع
تنوین در اسم از یک جنس منع بود زیرا براس تا اولی را حذف کردند ضاربان شد ضاربان را
از ضاربان بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی که مده بود از برای مفتوحه بدل کرده
سوم جالف علامت جمع فعلی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع فعلی شد آنرا
بر حال خود گذاشته تا و تنوین ممکن را حذف کردند از برای ضمیمه و منع صرف ضاربان
شد ضاربان را از ضاربان بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حذان را حذف کرده عین کلمه
را مشدود و مفتوح ساخته تا را حذف کردند از برای ضمیمه و ضاربان شد ضاربان را از
ضاربان و ضاربان بنا کردند حرف اول را ضمه داده ثانی که مده بود از برای مفتوحه بدل
کرده سوم جالف علامت تصغیر در آورده باقی را بر حال خود گذاشته ضاربان شد ضاربان را
شدند **اسم مفعول** مضموم و ضاربان را از ضاربان بنا کردند یا حرف مضارع را حذف
کرده بجایش مضموم مفتوحه علامت اسم مفعول در آورده عین کلمه را ضمه داده تنوین ممکن علامت
اسمیت در آخرش در آورده ضاربان بر وزن مفعول شد چنانچه الی وزن در کلام عرب بخیر
مفعول و مفعول نیافته شد بنا بر این ضمه عین کلمه را اشباع نمودند تا که از و آ و می را شود و مفعول
شد بر وزن مفعول مضموم و ضاربان مضموم و ضاربان را از ضاربان بنا کردند الف علامت تنوین

بفتح قبل در حالت رفع و یا علامت تشدید بفتح ماقبل در حالت نصب و جردون مرسومه
 عوض از ضمیه یا تنوین یا زهر دو که در امد بود در آخرش در آوردند مضروب و بان شد در حالت
 رفع مضروب و بان شد در حالت نصب و جرم مضروب و بان مضروب و بان را از مضروب و بان بنا کردند
 و او علامت جمع مذکر سالم کسره ماقبل در حالت نصب و جردون مفتوحه عوض از ضمیه یا تنوین
 یا زهر دو که در امد بود در آخرش در آوردند مضروب و بان شد در حالت رفع و مضروب و بان شد در
 حالت نصب و جرم مضروب و بان را از مضروب و بان بنا کردند تا متحرکه علامت تانیث بفتح ماقبل در
 آخرش در آورده اعراب را بر تاجاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست
 مضروب و بان شد مضروب و بان را از مضروب و بان بنا کردند الف و تا علامت جمع مؤنث سالم
 ماقبل در حالت رفع و یا علامت تشدید بفتح ماقبل در حالت نصب و جردون مرسومه عوض از
 یا تنوین یا زهر دو که در امد بود در آخرش در آوردند مضروب و بان شد در حالت رفع مضروب و بان
 شد در حالت نصب و جرم مضروب و بان را از مضروب و بان بنا کردند الف و تا علامت جمع مؤنث سالم
 مع التنوین مقابله بفتح ماقبل در آخرش در آورده اعراب را بر تاجاری کردند زیرا آنچه
 اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست مضروب و بان شد پس اجتماع علامت تانیث شد
 در اسم از یک جنس چون اجتماع علامت تانیث در اسم از یک جنس متع بود بنا بر آن تا اولی را
 حذف کردند مضروب و بان شد مضارب را از مضروب و بان مضروب و بان بنا کردند حرف اول را بر
 حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت جمع قصی در آورده حرفیکه مابعد از
 الف علامت جمع قصی شد از آن کسره داده تا تنوین ممکن را حذف کردند از برای جندیت و منع حرف
 مضارب و بان شد پس و او ساکن مظهر قبلش مرسومه و او را یا بدل کردند مضارب و بان شد
 مضروب و مضروب و مضروب را از مضروب و مضروب و بان بنا کردند حرف اول را ضمیه داده ثانی را
 فتح داده سوم جا یا علامت تصغیر در آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد از آن کسره داده
 مضروب و مضروب و مضروب و بان شد پس و او ساکن مظهر قبلش مرسومه و او را یا بدل کردند مضارب و بان شد

بفتح ماقبل در حالت رفع و یا علامت تشدید بفتح ماقبل در حالت نصب و جردون مرسومه

و مضارب و مضروب شدند **معلوم و مجهول** که مضارب و مضروب الخ را از مضارب و مضروب الخ
 بنا کردند چون لم جاز مجزیه در اول اینها در آوردند آخر اینها را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکات
 شد در پنج صیغه و سقوط نونات اعرابی شد در هفت هفت صیغه و سقوط حین شد در دو و
 صیغی زیرا آنچه بنی الله و المنی ما لا یغیر آخره و بان حوال العوامل الختلفه علیه که مضارب
 که مضارب الخ شدند **معلوم و مجهول** که مضارب و مضروب الخ را از مضارب و مضروب الخ
 مضارب الخ بنا کردند چون لا نافی در اول اینها در آوردند آخر اینها را بیچ نکرد لیکن معنی شنید را
 منقح گردانید که مضارب و مضروب الخ شدند **معلوم و مجهول** که مضارب و مضروب الخ را از مضارب و مضروب الخ
 مضارب و مضروب الخ را از مضارب و مضروب الخ مضارب و مضروب الخ بنا کردند چون کن ناصبه نافی تاکید در
 اول اینها در آوردند آخر اینها نصب کرد علامت نصبی ظهور فحالت شد در پنج صیغه و سقوط
 نونات اعرابی شد در هفت هفت صیغه و سقوط حین شد در دو و صیغی زیرا آنچه بنی اند
 و المنی ما لا یغیر آخره و بان حوال العوامل الختلفه علیه که مضارب الخ است که آخره و بان
 عوامل مختلفه متغیر میشوند کن مضارب و مضروب الخ شدند **حاضر معلوم** مضارب الخ
 را از مضارب و مضروب الخ سواً متکلمه بنا کردند تا حرف مضارعت را حذف کرده مابعدش ساکن
 ماند چون ابتدا بساکن محال بود نظر کردند بسوئے عین کلمه چون عین کلمه مضموم نبود بنا بر آن
 همزه وصلی مرسومه در اول اینها در آوردند آخر اینها وقف کرد علامت وقفی سقوط حرکت
 شد در یک صیغه و سقوط نونات اعرابی شد در چهار صیغه و سقوط حین شد در یک صیغه
 زیرا آنچه بنی است و المنی ما لا یغیر آخره و بان حوال العوامل الختلفه علیه که مضارب
 مضارب الخ شدند **مؤكد بانون** تا کیلیمه مضارب و مضروب الخ را از مضارب و مضروب الخ
 تا کیلیمه بد متصل شد قبلش بنی بر فتح گشت مضارب و مضروب الخ شدند مضارب و مضروب الخ
 چون بان تا کیلیمه بد متصل شد مضارب و مضروب الخ شدند فتنون را کسره بدل کردند فتنه
 بانون التثنی فی وقوعه بعد الف ذاکل و مضارب و مضروب الخ را از مضارب و مضروب الخ مضارب و مضروب الخ

شد در حالت رفع و مضربین شد در حالت نصب و مضاف را از مضربین بنا کردند حرف
 اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه
 مابعد الف علامت جمع اقصی شد از بر حال خود گذاشته تنوین مکن را حذف کردند از بر لای
 منع صرف مضاف شد مضربین را از مضربین بنا کردند حرف اول را ضمه داده ثانی را فتح
 داده سوم جای علامت تصغیر در آورده باقی را بر حال خود گذاشته تنوین شد **اسم اکت**
 مضربین را از مضربین بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کرده بجایش میم مکسوره علامت
 اسم اکت در آورده عین کلمه را فتح داده تنوین مکن علامت اسمیت در آخرش در آورده
 مضربین شد مضربین را از مضربین بنا کردند الف علامت تشبیه بفتح ماقبل
 در حالت رفع و یا علامت تشبیه بفتح ماقبل در حالت نصب و جرو نون مکسوره عوض از
 ضمه یا تنوین یا از هر دو که در واحد بود در آخرش در آورده مضربین شد در حالت رفع و مضربین
 شد در حالت نصب و مضاف را از مضربین بنا کردند حرف اول ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت
 جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع اقصی شد از بر کسره داده تنوین مکن را
 حذف کردند از بر لای منع صرف مضاف شد مضربین را از مضربین بنا کردند حرف اول را
 ضمه داده ثانی را فتح داده سوم جای علامت تصغیر در آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد
 از کسره دادند مضربین شد مضربین را از مضربین بنا کردند تا متحرکه از بر لای وزن مفعلة بفتح
 ماقبل در آخرش در آورده اعراب را بر تاجاری کردند زیر آنچه اعراب در وسط کلمه
 جای نیست و مضربین شد مضربین را از مضربین بنا کردند الف علامت تشبیه
 بفتح ماقبل در حالت رفع و یا علامت تشبیه بفتح ماقبل در حالت نصب و جرو نون مکسوره عوض
 از ضمه یا تنوین یا از هر دو که در واحد بود در آخرش در آورده مضربین شد در حالت رفع و
 مضربین شد در حالت نصب و مضاف را از مضربین بنا کردند حرف اول و ثانی را
 فتح داده سوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع اقصی شد

از کسره داده تا تنوین مکن را حذف کردند از بر لای ضمه داده تنوین مکن را حذف کردند
 از مضربین بنا کردند حرف اول را ضمه داده ثانی را فتح داده سوم جای علامت تصغیر در
 آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد از کسره داده باقی را بر حال خود گذاشته تنوین
 شد مضربین را از مضربین بنا کردند چهارم جا الف از بر لای وزن مفعلة در آورده مضربین
 شد مضربین را از مضربین بنا کردند الف علامت تشبیه بفتح ماقبل در حالت رفع
 و یا علامت تشبیه بفتح ماقبل در حالت نصب و جرو نون مکسوره عوض از ضمه یا تنوین یا از هر
 دو که در واحد بود در آخرش در آورده مضربین شد در حالت رفع و مضربین شد در
 حالت نصب و مضاف را از مضربین بنا کردند حرف اول و ثانی را فتح داده سوم
 جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع اقصی شد از
 کسره داده مضاف را از مضربین بنا کردند تا متحرکه از بر لای وزن مفعلة بفتح
 ماقبل منقلب یا گشت تنوین مکن را حذف کردند از بر لای منع صرف مضاف شد
 مضربین را از مضربین بنا کردند حرف اول را ضمه داده ثانی را فتح داده سوم
 جای علامت تصغیر در آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد از کسره داده
 مضاف را از مضربین بنا کردند تا متحرکه از بر لای وزن مفعلة بفتح ماقبل منقلب یا گشت
 مضربین شد **الف تفضیل** اعراب را بر تاجاری کردند زیر آنچه اعراب در وسط کلمه
 جای نیست و مضربین شد مضربین را از مضربین بنا کردند الف علامت تشبیه
 بفتح ماقبل در حالت رفع و یا علامت تشبیه بفتح ماقبل در حالت نصب و جرو نون
 مکسوره عوض از ضمه یا تنوین یا از هر دو که در واحد بود در آخرش در آورده مضربین شد
 در حالت رفع و مضربین شد در حالت نصب و مضاف را از مضربین بنا کردند حرف اول و ثانی را
 فتح داده سوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع اقصی شد

باب چهارم از تفعل چوں التصرف و ست اندازی کردن در کار و تصرف
 يتصرفون تصارفاً فهو متصرفون وتصرف تصارفاً فذلک متصرفون

باب پنجم از تفعل چوں التصارِب بایک دیگر کردن تصارِب تصارِب
 فهو متصارِبون وتصارِب تصارِباً فذلک متصارِبون لم يتصارِبوا ولم يتصارِبوا

باب ششم از افتعال چوں الکفتساب بکوشش حاصل نمودن الکفتساب
 يكتسبون اكتساباً فهو مكتسبون والكسب يكتسب اكتساباً فذلک مكتسبون

باب هفتم از افععال چوں الاضروف گزیدن اضروف يتصرفون اضروفاً فهو
 متصرفون والاضروف اضروفاً فذلک متصرفون لم يتصرفوا ولم يتصرفوا

باب هشتم از افععال چوں الاضمراء بسیار سرخ شدن اضمراء يحمرون اضمراءاً
 فهو محمرون و اضمراء اضمراءاً فذلک محمرون لم يحمروا ولم يحمروا

باب نهم از افععال چوں الاخويران بسیار سرخ شدن اضمراء يحمرون اضمراءاً
 فهو محمرون و اضمراء اضمراءاً فذلک محمرون لم يحمروا ولم يحمروا

باب دهم از افععال چوں الاخذ يذوب كور پشت شدن اخذ يذوب و ذوب
 يذوب ذوباً فهو مذوب و ذوب يذوب ذوباً فذلک مذوب لم يذوب ولم يذوب

باب یازدهم از استفعال چوں الاستخراج طلب خروج کردن استخراج
 يستخرجون استخراجاً فهو مستخرجون والاستخراج يستخرج استخراجاً فذلک مستخرجون

باب دوازدهم از افععال چوں الاجلوا شافتن اجلوا يجلون اجلواً
 فهو مجلون و اجلوا اجلواً فذلک مجلون لم يجلوا ولم يجلوا

بدانکه ربائی مجرور بایک باب است از باب فعله چوں
 الذ خرجته والذ خرجت سنگ فلطائیدن خرج يد خرج ذخرجه فهو

بدانکه ربائی مزید بیه راسه باب است بحسب تنقرا
 يذخرجه يذخرجه والذ خرجته والذ خرجت سنگ فلطائیدن ذخرجه يذخرجه

باب دوم از افععال چوں الاخرجا مأخوذه شدن شتران برآب اخرجهم
 يخرجهون اخراجاً فهو مخرجه و اخرجه و اخرجه اخراجاً فذلک مخرجه لم يخرجهو

باب سیوم از افععال چوں الاقشعر از برآشمن محس بریدن اقشعر
 يقشعون اقشعراً فهو مقشعون و اقشعر يقشع اقشعراً فذلک مقشعون لم يقشعوا

شرح قوانین تعلیلات ابواب مثال

تعلیل

عِدَّةٌ در اصل وَعْدٌ بود کسر بر او ثقیل بود نقل کرده بمابعد داده عوضش تا بفتح
ما قبل در آخرش در آورند عِدَّةٌ شد یا که عِدَّةٌ در اصل وَعْدٌ بود و او را بمجره حرکت انداخته
عوضش تا بفتح ما قبل در آخرش در آورند عِدَّةٌ کلمه را حرکت کسر دادند کَانَ است اگر اِذَا
حَرَكَتِ حَرَكَتِ بِالْكَسْرِ عِدَّةٌ شد یا عِدَّةٌ در اصل وَعْدٌ بود کسر بر او ثقیل بود
نقل کرده بمابعد داده عوضش تا بفتح قبل در آخرش قرار دادند عِدَّةٌ شد یا در اصل وَعْدٌ
بود و او را بمجره حرکت انداخته عوضش تا بفتح قبل در آخرش قرار دادند عِدَّةٌ کلمه را حرکت
کسر دادند کَانَ است اگر اِذَا حَرَكَتِ حَرَكَتِ بِالْكَسْرِ عِدَّةٌ شد یا عِدَّةٌ کسر بر او ثقیل بود
نقل کرده بمابعد داده آن پس بدل دهند اگر حرکت و او بمجره تا عین کلمه را حرکت ضروری است این
قریب است این را نقل کرده بمابعد داده چرا چیزی که در خانه خود باشد از بیرون آوردن آن شیء ثقیل باشد
این وجه حرکت نقل کرده بمابعد داده و هر کس که او را بمجره حرکت انداخته آن پس بدل دهند که حرکت همه
وقت بمجره ما قبل نقل کرده شود بمابعد را کسب عین کلمه را حرکت کسر دادن بموافق قاعده است کَانَ
الساکن اِذَا حَرَكَتِ حَرَكَتِ بِالْكَسْرِ سوال شما و او را در اول حذف کنید و عوضش تا در آخرش
در آورید که این قاعده است هر جا که شیء حذف شود در آنجا عوض آورده شود جواب اگر تا در اول قرار داد
ما التباس اندک مضارع معلوم تعین صورت سوال این طرف گوئی که تا عوض و او است و این طرف گوئی که عِدَّةٌ
در اصل وَعْدٌ است که جمع شدن عوض و عوض عنده منقطع است جواب تا در عوض او غلبه کند بر جمع کردن

و او پس جائز است **قانون** هر واژه که واقع شود در مقابل فاکمه در مصدر و مصدر بر وزن
فَعْلٌ باشد و در مضارع معلوم آن حذف شده باشد کسر آن و او را نقل کرده بمابعد
و آن و او را حذف کند و عوضش تا در آخرش در آورند بقاعده اِقَامَةُ قَاعِدَةِ اِقَامَةِ
هر حرف که در مصدر ساقط شود سوا التقانون عوضش تا در آخرش در آورند و جواباً لقاعده
وَمِنْهُ شاذ است **مطلب** قانون چیست و او واقع شود مقابل فاکمه در مصدر و در مضارع معلوم
آن حذف شده باشد کسر آن و او را نقل کرده بمابعد دهند و عوضش تا در آخرش در آورند جواباً لقاعده
در اصل وَعْدٌ بود این و او واقع شود در مقابل فاکمه در مصدر و مضارع معلوم آن حذف شده است چون اَعَدَّ
اَعَدَّ فَعْلٌ کسر آن و او را نقل کرده بمابعد دهند و آن و او را حذف کند و عوضش تا در آخرش در آورند و جواباً
عِدَّةٌ خوانند واجب است این و او را حذف کند و تا عوضش تا در آخرش در آورند بقاعده اِقَامَةُ قَاعِدَةِ اِقَامَةِ
اِقَامَةُ اینست هر حرف که حذف شود در مصدر بطا التقانون تا عوضش تا در آخرش در آورند مثال آن اِقَامَةُ
اِسْتِقَامَةُ در اصل اِفْعَالًا اِسْتَقَامًا است فاعلاً بودند حرکت و او را نقل کرده قبل را دادند آن و او را بافت بدل
کردند پس التقاساتین شد میان هر دو الف بعض صرفی اولی را حذف کند و عوضش تا بی را حذف
کند تا عوضش تا در آخرش در آورند التقانون چه است یک ساکن تنوین باشد دیگر کس باشد
ما گفته که سوا التقانون باشد اگر از شد که باشد مثال اَلْهَدَى اَلْهَدَى اَلْهَدَى اَلْهَدَى اَلْهَدَى اَلْهَدَى اَلْهَدَى اَلْهَدَى
ما قبلش مفتوح آن و او را بافت بدل دهند اُنْ مَعْنَى اُنْ مَعْنَى اُنْ مَعْنَى اُنْ مَعْنَى اُنْ مَعْنَى اُنْ مَعْنَى اُنْ مَعْنَى اُنْ مَعْنَى
التقانون باشد در این حیا التقانون است این تا در وقت اضافت ساقط کردن جائز است
مثال حذف اِقَامَةُ الصَّلَاةِ عِدَّةٌ اَلْاَمْرُ الَّذِي در اصل اِقَامَةُ عِدَّةٌ بودند چون مضاف کردند فاعلاً
شد اِقَامَةُ الصَّلَاةِ عِدَّةٌ اَلْاَمْرُ الَّذِي خوانند جائز است اَمَّا لَعْنَةُ وَمِنْهُ شاذ است لَعْنَةُ در اصل لَعْنُ
یا لَعْنٌ و مِنْهُ در اصل مَعْنَى بودند و او را بافت بدل کردند بخان بخان
شدند قیاس این بود که در اینجا قانون جاری که کسر چرا گفته سوا التقانون باشد در اینجا التقانون است تا در آخرش
در آورند این شاذ است ما گفته در مقابل فاکمه در مصدر باشد اگر از شد که در مصدر باشد چون وَشَرُّ وُشَرُّ

باب سیوم - مثال یائی از فعل یفعل چون یفعلیم شدن یفعلیم یفعلیم یفعلیم
باب چهارم - مثال یائی از فعل یفعل چون یفعلیم شدن یفعلیم یفعلیم یفعلیم

ابواب مثال واوی و یائی ثلاثی مزیدیه

باب افعال - اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ
باب استفعال - اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ
باب افعال - اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ اَفْعَلُ
باب استفعال - اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ اِسْتَفْعَلُ

شرح قوانین و تعلیلات ابواب اجوف

قال در اصل قول بود و او متحرک قبلش مفتوح است و او را بافت بدل کردند قال شد
باع در اصل بیع بود و او متحرک قبلش مفتوح است و او را بافت بدل کردند باع شد قانون
بر او و او متحرک حرکت لازمی قبل او مفتوح بود از آن کلمه است و او را بافت بدل کردند و جویا
بشماره مقابله فاکلمه و مقابله عین کلمه ناقص و در حکم عین کلمه ناقص و ما بعد او مدنه زائده
که لازم بود مخفی و سکون او سوائه مفید برای معنی و ما بعد او حروف تشبیه و یا مشبوه و
ایف جمع مؤنث سالم و فون تاکید و آن کلمه بر وزن فَعْلَان و فعلی معنی آن کلمه که در و
تعلیل نیست نبود و در مقابل عین کلمه فعل غیر متصرفه و در مقابل عین کلمه مخفی و در مقابل عین کلمه
بدل از حروف صحیح نبود اما قَوْد و حَوْد و شَاو است **مطلب** قانون چیست و او را متحرک
باشد حرکت لازمی باشد قبل او مفتوح بود از آن کلمه در مقابل عین کلمه ناقص و در حکم عین کلمه ناقص
و بعد او مدنه زائده که لازم بود مخفی و سکون او سوائه مفید برای معنی و باقی مانع شروط هم موجود نباشند آنرا و او را
بافت بدل کردن واجب است مثال مطابقی چون قال و باع در اصل قول و بیع بودند این قانون
متحرک است حرکت لازمی است قبل او مفتوح است از آن کلمه در مقابل عین کلمه نیست بقی مانده شروط هم
نیست آن و او را بافت بدل کردند قال باع شد و گفته و او را متحرک باشد حذر از شد از ساکن چون قول
بیع قبل این و او را متحرک است از آن کلمه در مقابل عین کلمه نیست بقی مانده شروط هم است لیکن قانون
جاری نمیچرخد و گفته که قبل او متحرک باشد این ساکن است و گفته که حرکت لازمی باشد حذر از شد از حرکت عارضی
حرکت عارضی بر قسم است یا بسبب نقل باشد یا بسبب انقاساکنین باشد و از برای مطابق دیگر که مثال

و یا در این التقاساتین علی حدی که است اول ساکن مده ثانی مدغم کلمیک است مثال یا تصغیر حو یصغره در
اصل حو یصغره بود و حروف از یک کلمه با هم آمدند بر دو متحرک حرکت اولی را انداختند پس اول ساکن
ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند حو یصغره شد پس التقاساتین علی حدی که است اول ساکن یا تصغیر
است ثانی مدغم کلمیک است ماسوائی این علی غایب حدی که است در این هفت صورت است چرا که علی
حدی که سه شرط اند اگر یک یک شرط نباشد هم علی غایب حدی که است اگر دو دو شرط نباشد هم علی غایب حدی که
است اگر سه شرط نباشد هم علی غایب حدی که است مثال این ثانی مدغم باشد کلمیک باشد اول مده نباشد آن هم علی
غایب حدی که است چنانچه در اصل یخصه هم بود و حروف از یک کلمه با هم آمدند بر دو متحرک
حرکت اولی را انداختند اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند یخصه شد پس التقاساتین شد میان حواص
حواص حرکت کسره و ادغام یخصه شد مثال آن که ثانی مدغم نباشد مثال چهل قلن در اصل قلن بود و او متحرک اول
مفترج آن و او را بافت بدل کردند قلن شد پس التقاساتین شد میان الف و لام این التقاساتین علی غایب
حدی که است چرا که اول ساکن مده است کلمیک است ثانی مدغم نیست مثال آن که یک کلمه نباشد مثال چهل
اضربین در اصل اضرب یضرب بود چون نون تا کیده بقید مد متصل شد اضرب یضرب شد پس التقاساتین شد میان و او
و نون مدغمه آن و او را حذف کرده ضربه بقیش را بر حال خود گذاشته تا دلالت کند بر حذفیت و او اضربین شد
این التقاساتین علی غایب حدی که است چرا که اول ساکن مده است ثانی مدغم است کلمیک نیست
مثال آن که اول دو شرط نباشد چون دین این التقاساتین علی غایب حدی که است چرا که اول ساکن مده نیست
ثانی مدغم نیست کلمیک است مثال آنکه اخیر دو شرط نباشد چهل اضرب یضرب در اصل اضرب یضرب بود
هر دو صلی در ورج کلام ساقط شد پس التقاساتین شد میان و او و لام این التقاساتین علی غایب حدی که
است چرا که اول ساکن مده است ثانی مدغم نیست کلمیک نیست اول ساکن مده بود از حذف کردن اضربین
القوم شد مثال آنکه اول و اخیر دو شرط نباشد چهل یضرب یضرب در اصل یضرب یضرب بود چون نون تا کیده
بقید مد متصل شد یضرب یضرب شد پس التقاساتین علی غایب حدی که است چرا که اول ساکن مده نیست
ثانی مدغم است و او را حرکت ضمه داده یضرب یضرب شد مثال آنکه هر سه شرط نباشد چهل یضرب یضرب در اصل

قل یضرب یضرب بود هر دو صلی در ورج کلام ساقط شد پس التقاساتین شد میان و او و لام اینجا التقاساتین
علی غایب حدی که است چرا که اول ساکن مده نیست ثانی مدغم نیست کلمیک نیست لام را حرکت کسره دادند
قل یضرب یضرب شد علی حدی که است آنست که نوزدن او جایز است مطلقاً معنی مطلقاً حیث خواه در حالت وقت باشد
خواه در حالت وصل مثال در حالت وقت چون اخصا اخصا یضرب یضرب مثال در حالت وصل اخصا
دین اخصا یضرب یضرب شد علی غایب حدی که است آنست که نوزدن او جایز است در حالت وقت در حالت
غیر وقت مثال حالت وقت ان الله علی کل شیء قدیر حتی الی جنین بین التقاساتین علی غایب حدی که
است این در حالت وقت خوانده شود و در حالت غیر وقت سوال علی حدی که است را علی حدی که است چرا که نوزدن او
علی حدی که است چیست بر حال خود باشد وثقات هم بر حال خود باشد سوال علی غایب حدی که است را علی غایب حدی که است
گوشه جواب معنی علی غایب حدی که است چیست که بر حال خود نباشد وثقات این هم بر حال خود نباشد پس نظر کرده شود
در حالت غیر وقت اگر اول ساکن مده یا نون ضمه باشد حذف شود بالاتفاق ماسوائی سه جا مثال اول ساکن مده
چهل اضرب یضرب یضرب در اصل اضرب یضرب بود هر دو صلی در ورج کلام ساقط شد پس التقاساتین شد میان و او
و لام این التقاساتین علی غایب حدی که است چرا که اول ساکن مده است ثانی مدغم نیست کلمیک نیست حالت
وقت هم نیست که خوانده شود اول ساکن مده حذف شد اضرب یضرب یضرب شد مثال نون ضمه چون کثیفین الفقیر
در اصل کثیفین الفقیر بود هر دو صلی در ورج کلام ساقط شد پس التقاساتین شد میان و او و لام این
التقاساتین علی غایب حدی که است اول ساکن مده نیست ثانی مدغم نیست کلمیک نیست حالت وقت هم نیست که خوانده
شود اول نون ضمه بود از حذف کردن کثیفین الفقیر شد مثال در جاصد باب افعال و استفعال
و هم مفعول هر سه از ثبوت مثال مصدرا قامه استقامه در اصل اقاما استقاما بود و او متوسط مفتوح
قبل او حرف صحیح ساکن حرکت او را نقل کرده قبل را داده آن و او را بافت بدل کردند پس التقاساتین شد میان
هر دو وقت این التقاساتین علی غایب حدی که است چرا که اول ساکن مده است کلمیک است ثانی مدغم
نیست وقت هم نیست که خوانده شود و فی این بود که اول ساکن مده است حذف شود لیکن در اینجا اختلاف نیست
بعضی اولی را حذف میکنند بعضی ثانی را ماکله فی الحذف میکنند پس دلیل میهند که ان الثانیة علامه

کردند خافن منطیس انقاسا کنین شد میان الف و فالف را حذف کردند خفون
 شد پس فتحه فاکلمه را بکسره بدل کردند تا که دلالت کند بر بیثباتی باب خفون شد یعنی
 در اصل بیثبات بود یا متحرک قماش مفتوح ال یا آ یا الف بدل کردند با عن شد پس انقا
 سا کنین شد میان الف و عین الف را حذف کردند یعنی فتحه فاکلمه را بکسره بدل
 کردند تا که دلالت کند بر حذفیت یا یعنی شد **قانون** هر و او کسوره و یا مطلقا در معنی
 ثلاثی مجزوا از اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را حرکت کسره دهند و بجا **مطلب**
 قانون چیست هر و او کسوره یا مطلقا در معنی ثلاثی مجزوا از اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را حرکت کسره دادن
 واجب است معنی مطلقا چیست خود مفتوح خواه کسوره خواه مضموم باشد مثال و او کسوره چون خفون و اصل فتحه
 بود و او متحرک قماش مفتوح ال و او را با الف بدل کردند خافن شد پس انقاسا کنین شد میان الف و فالف را
 حذف کردند خفون شد پس و او کسوره است در معنی ثلاثی مجزوا از اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را حرکت کسره دادن
 واجب است تا که دلالت کند بر بیثباتی باب خفون شد مثال یا مطلقا یعنی همین همان در اصل بیثبات یعنی
 حیثی است آن بودند یا متحرک قماش مفتوح ال یا آ یا الف بدل کردند با عن هابن هافن شد پس انقا
 سا کنین شد میان الف و عین و الف و با و الف و همزه الف را حذف کردند یعنی همین هافن
 شدند پس یا الف شده بیفتد در معنی ثلاثی مجزوا از اجوف است فاکلمه او را حرکت کسره دادند تا که دلالت کند بر
 حذفیت یا یعنی همین همان شدند فاکلمه او کسره باشد جز از شد از غیر مگر آن گذشته است ما گفته در معنی باشد
 جز از شد از مضارع یهین و در اصل یهین یهین بودند یا متحرک قماش مفتوح ساکن حرکت نقل کرد
 با قبل ادعا ال یا آ یا الف بدل کردند هابن هافن شد پس انقاسا کنین شد میان الف و یا الف را حذف
 کردند یهین یهین شد و یا الف شد پس انقاسا کنین شد میان الف و یا الف را حذف
 است ما گفته در ثلاثی مجزوا باشد جز از شد از غیر مگر آن گذشته است ما گفته در معنی باشد
 فتح نقل کرده بما قبل را دادند آن یا آ یا الف بدل کردند با عن شد پس انقاسا کنین شد میان الف و عین الف
 را حذف کردند یعنی شد پس یا الف شده بیفتد در معنی اجوف است لیکن قانون جاری کنیم هر ما گفته در ثلاثی مجزوا باشد

این در مد است ما گفته در اجوف باشد جز از شد از غیر مگر آن گذشته است ما گفته در معنی باشد
 مفتوح آن را با الف بدل کردند و اما انقاسا کنین شد میان الف و فالف را حذف کردند و اما انقاسا کنین شد میان
 الف شده بیفتد در ثلاثی مجزوا از اجوف است قانون جاری کنیم ما گفته در اجوف باشد پس در ناقص است ما گفته
 الف شده بیفتد جز از شد از غیر مگر آن گذشته است ما گفته در معنی باشد پس انقاسا کنین شد میان الف و فالف را حذف کردند و اما انقاسا کنین شد میان
 قانون لیکن لیکن شد پس انقاسا کنین شد میان الف و فالف را حذف کردند و اما انقاسا کنین شد میان
تقییل قبل در اصل قول بود کسره بر و او تقییل بود نقل کرده بما قبل را دادند بعد
 سلب حرکت ما قبل قول شد و او ساکن منظر قماش کسوره آن و او را با الف بدل کردند
 قبل شد بیع در اصل بیع بود کسره بر یا تقییل بود نقل کرده بما قبل را دادند بعد سلب حرکت
 قبل شد بیع **قانون** هر و او یا کسوره که واقع شود بعد ضمه کلمه ماضی مجهول باشد
 و در ماضی معلوم آن اعلال شده باشد جایز است حذف کردن کسره آن نقل کردن
 بسو ضمه و اشام هم است **مطلب** قانون چیست و او یا کسوره باشد قبل او مضموم
 باشد کلمه ماضی مجهول باشد در ماضی معلوم آن اعلال شده باشد در اصل مضموم است نقل حرکت و حذف و
 اشام مثال نقل قبل بیع اختیاری نقل در اصل قول بیع اختیاری نقل بود پس و او یا کسوره است
 قبل مضموم است کلمه هم ماضی مجهول است در ماضی معلوم آن اعلال شده است کسره بر و او قبل بود نقل کرده بما قبل
 را داد و بعد سلب حرکت قبل قول بیع اختیاری نقل شد و او ساکن منظر قماش کسوره آن و او را با الف بدل کردند
 قبل بیع اختیاری نقل شد ضمه بر بکسره بدل کنند اختیاری نقلی میخوانند از بکسره نسبت حروف ثالث را که علامت است
 که هر جزه که در ماضی مجهول باب افعال و انفعال اجوف باشد آن تابع حروف ثالث باشد مثال حذف حرکت
 قول بوع اختیاری نقل قول بیع اختیاری نقل بود کسره بر و او نقل بود انداختند قول بیع
 اختیاری نقل شد پس یا ساکن منظر قماش مضموم آن را با او بدل کردند قول بوع اختیاری نقل بود
 شدند پس قانون مطلب چه شد فعل حقیقی یا کمالی از اجوف باشد در اصل مضموم است نقل حرکت و حذف حرکت
 و اشام بهتر از نقل بعد اشام و حذف را در چه ثالث است اشام چیست ماضی کردن کسره یعنی ضمه و یا

شدند پس او و یا مضموم کسور است و اینجا قانون جاری کنیم چنانکه در ناقص ثلاثی مجز و باشد و این در مرتبه است
 و در مرتبه بیال وقت قانون جاری کنیم که در اصل سلامت نموده باشد این جاکه او و یا ثانی است و لایم است
 نیست ازین وجه قانون جاری کردیم گفته که در فعل متصرف یا در متعلقات او واقع شود احتراز شد که نشود
 مثال چون اقول به اذیع به این و او و یا کسور است و اینجا قانون جاری کنیم چنانکه گفته که واقع شود در فعل متصرف
 یا در متعلقات فعل متصرف این نیست گفته در تفهیم این از ناقص نباشد احتراز شد که باشد مثال تذ عین و
 تفهیم در اصل تذ عین تفهیم بودند این و او و یا مضموم کسور است و واقع است در متعلقات فعل
 متصرف اینجا قانون و جوب جاری کنیم چنانکه گفته که تفهیم این از ناقص نباشد این تفهیم این است و اینجا
 متصرف است اگر فعل حرکت میکنیم چنانکه است حرکت و او و یا نقل کرده باقیل داده پس قاسم منظر باشد کسور
 اس و او و یا بیدل کردن پس انقاس کنین شد میان هر دو یا اولی را حذف کردند تذ عین تفهیم شدند
 اثبات هم جایز است تذ عین تفهیم هم خواندن جایز است صاحب نظر که آورده که شایع است
 گفته در مضموم فعل از اجوف بیانی نباشد احتراز شد که باشد مثال چون صبیح که در اصل مبیوع بود این یا مضموم
 است واقع است در متعلقات فعل متصرف و این جاکه قانون جاری کنیم چنانکه گفته در مضموم فعل از اجوف بیانی
 نباشد این در مضموم فعل از اجوف بیانی است و اینجا دو وجه است لقل و اثبات مثال چون صبیح که در اصل مبیوع
 بود مضموم بود و نقل بر نقل کرده باقیل را داد پس یا را بر حال خود گذاشته مضموم قبلش را کسور بدل کردند پس انقا
 سکنین شد میان یا و او بعضی یا را حذف کنند لکن الشانیه علامه و العلامة لا یحذف پس و او
 ساکن منظر قبلش کسور اس و او و یا بیدل کردند صبیح بر وزن مقبول شد بعضی ثانی را حذف کنند لکنها
 را بیدل و او و یا بیدل و صبیح بر وزن مقبول شد مثال اثبات مبیوع خواندیم هم
 جایز است گفته اس و او و یا بیدل از همزه به بیدل جاری نباشد احتراز شد که باشد مثال سول مستهزئون
 که در اصل سول مستهزئون بودند همزه را بر او و بدل کردند جاز سول مستهزئون شدند
 و او و یا مضموم کسور واقع شود در فعل متصرف و متعلقات فعل متصرف باقی مضره ایست قانون جاری
 کنیم چنانکه گفته بدل از همزه به بیدل اگر بیانی است اگر بیانی است و جوبی باشد در اینجا قانون جاری کنیم و جوبی

مثال چون جائعون که در اصل جائعون بود یا واقع شد بعد الف فاعل از همزه بدل کردند جاکه عون باشد
 همزه ثانی را بیدل کردند جائعون شدند یا بیدل از همزه است یکن قانون جاری کنیم چنانکه بیدل از همزه جوبی
 است مضموم بر یا قبل بود نقل کرده قبل را داد پس یا ساکن منظر قبلش مضموم اس یا را بیدل کردند جائعون شدند
 انقاس کنین شد میان هر دو و او و اولی را حذف کردند جائعون شد گفته مضموم مقبول از همزه نباشد احتراز شد که
 باشد چون یحییون یسوفون که در اصل یحییون یسوفون بودند حرکت همزه را نقل کرده باقیل داده پس
 را حذف کردند یحییون یسوفون شدند این و او و یا مضموم کسور واقع است در فعل متصرف و متعلقات فعل متصرف باقی
 مضره ایست قانون جاری کنیم چنانکه گفته مضموم مقبول از همزه نباشد اینست گفته قبل اوضح نباشد احتراز
 شد که باشد چون قوی حیجی قانون جاری کنیم چنانکه گفته که قبل اوضح نباشد اینجا است گفته قبل اوالف نباشد
 احتراز شد که باشد چون قایل با یع اینجا قانون جاری کنیم چنانکه گفته قبل اوالف نباشد این است
 یقولون اقولون نقولون و اصل یقولون نقولون اقولون نقولون مضموم بود و نقل کرده
 بما قبل دادند یقولون نقولون اقولون نقولون شدند **تعلیل** یقولون نقولون اقولون نقولون در اصل
 یقولون نقولون اقولون نقولون بودند و اوضح قبلش حسن صحیح ساکن قبلش نقل کرده باقیل
 داده اس و او و یا بیدل کردند یقولون نقولون اقولون نقولون شدند **قانون** بر او و یا مضموم
 مقصود در اصل به سلامت نموده باشد واقع شود در فعل متصرف یا در متعلقات فعل متصرف
 سوائی کلمه اسم بر وزن افعول قبل او حرف ساکن منظر قابل حرکت باشد فتحه اس و او و یا نقل
 کرده بما قبل دهند و اس و او و یا را باقیل بدل کنند و جوبی بشطیکه اس کلمه صحیح و معنی کون و
 عین و صبیحه اسم آلت نباشد **مطلب** قانون چیست و او و یا مضموم مقصود باشد مضموم مقصود چیست
 مقابله بین کلمه باشد در اصل سلامت نموده باشد مضموم اصل چیست اول صبیحه ماضی معلوم باشد واقع شود در فعل
 متصرف یا در متعلقات فعل متصرف معنی متصرف چیست که همه گردانها او یافته باشند معنی متعلقات فعل متصرف
 چیست مصدر مشتق و هم وزن فعل با وزن عروضی باشد اس کلمه اسم بر وزن افعول نباشد باقیل او حرف صحیح
 ساکن منظر قابل حرکت باشد و اس کلمه صحیح و معنی کون و عین و صبیحه اسم آلت نباشد مثال فعل متصرف یقال یباع

عَوَّلُوهُ عَوَّلُوهُ صَوْنِيْدُ اَي وَاوَوِيْدَ وَاَقَعَهْ مَشْدَهْ اَنْدِهْ اَلْفَ فاعِل وَاَيَا تَصْغِيْرَ اَمَّا فاعِل يَكُن
 قانون جاری که نمیچرا گفته که در اصل سلامت نمانده باشد این در اصل سلامت نمانده اند
تعطیل قیال در اصل قیال بود و او واقعه شد در مقابل عین کلمه در جمع و در فرد سلامت نمانده بود و قتلش
 کسور آن و او را بیا بدل کردن قیال شد قیال در اصل قیال بود و او واقعه شد بجای
 عین کلمه در مصدر و در فعل سلامت نمانده بود و قتلش کسور آن و او را بیا بدل کردند
قیال مشق قانون هر و او که واقعه شود مقابل عین کلمه در مصدر و جمع و در فعل و واحد
 سلامت نمانده باشد یا در واحد ساکن و در جمع قبل الف باشد قبل آن کسور باشد
 آن و او را بیا بدل کنند و جای این مشق که لام کلمه آن مَحَلَّل نباشد **مطلب** قانون
 چیست هر و او که واقعه شود مقابل عین کلمه در مصدر یا جمع اگر در مصدر باشد این مشق است که در فعل سلامت نمانده
 باشد اگر جمع باشد تا این مشق است که در واحد ساکن باشد یا در واحد ساکن باشد و در جمع قبل الف باشد
 قبلش کسور باشد آن و او را بیا بدل کردن واجبست مثال و او که واقعه شود در مقابل عین کلمه در مصدر
 چون قیال مصدر قیال قیال بود و او واقعه شد در مقابل عین کلمه در مصدر و قبل این کسور است
 این و او را بیا بدل کردند قیال شد مثال و او که واقعه شود در مقابل عین کلمه در جمع قبل این کسور باشد چون قیال
 جمع قیال در اصل قیال بود و او واقعه شد در مقابل عین کلمه در جمع و قبل این کسور است این و او را
 بیا بدل کردند قیال شد مثال آن کسور واحد ساکن باشد و در جمع قبل الف باشد قبلش کسور باشد
 چون حیاض جمع حیاض و ریاض جمع ریاض و ریاض در اصل حیاض و ریاض بودند این و او
 واقعه شد در مقابل عین کلمه در جمع و در واحد ساکن است و در جمع قبل الف است قبلش کسور است این و او را
 بیا بدل کردند حیاض شد ریاض شد و او واقعه شد در مقابل عین کلمه در مصدر یا در جمع احتراز نشد و غیر
 چون عیوض این و او واقعه شد مقابل عین کلمه در قبل این کسور است در اینجا قانون جاری که نمیچرا گفته
 در مصدر باشد یا در جمع این و در مصدر است و در جمع است گفته اگر در مصدر باشد تا این مشق است
 که در فعل سلامت نمانده باشد احتراز نشد که در اصل سلامت نمانده باشد چون قیال مصدر قیال و احتراز نجا

قانون جاری که نمیچرا گفته اگر در مصدر باشد تا این مشق است که در فعل سلامت نمانده باشد این در فعل
 سلامت است گفته اگر در جمع باشد تا این مشق است که در واحد سلامت نمانده باشد احتراز نشد که
 چون عیوض جمع عیوض این و او واقعه شد است مقابل عین کلمه در جمع قبل این کسور است قبل قانون
 که نمیچرا گفته اگر در جمع باشد تا این مشق است که در واحد سلامت نمانده باشد این در واحد سلامت نمانده
 است گفته که در واحد ساکن باشد و در جمع قبل الف باشد احتراز نشد و غیر نجا و صورت است یک آنکه
 در واحد ساکن باشد و در جمع قبل الف نباشد چون عیوض جمع عیوض این و او واقعه شد مقابل
 عین کلمه در واحد ساکن است لیکن قانون جاری که نمیچرا گفته در واحد ساکن باشد و در جمع قبل الف باشد
 این و در جمع قبل الف نیست گفته دیگر آنکه در جمع قبل الف باشد و در واحد ساکن نباشد چون طویال
 جمع طویل است این و او واقعه شد است مقابل عین کلمه در جمع و در جمع قبل الف است قبل این
 کسور است لام کلمه این مَحَلَّل هم نیست لیکن در اینجا قانون جاری که نمیچرا گفته در واحد ساکن باشد
 این و در واحد ساکن نیست گفته تا قبل این کسور باشد احتراز نشد از مفتوح مضموم چون دوام دوام و
 دوام دوام این حا قانون جاری که نمیچرا گفته تا قبل این کسور باشد این مفتوح مضموم است گفته
 لام کلمه آن مَحَلَّل نباشد احتراز نشد که باشد چون ریاض جمع ریاض اصله ریاض بود و هم را بیا بدل
 کردند ریاض شد و او یای یک کلمه هم آمده و او را یای کرده یا در اقام کردند ریاض یا باشد واقعه
 شد و آخر هم ممکن قبلش مضموم نماند قبلش را بکسور بدل کردند ریاض شد این و او واقعه شد است در مقابل
 عین کلمه در جمع تا قبل این کسور است لیکن قانون جاری که نمیچرا گفته لام کلمه آن مَحَلَّل نباشد این است این
 قید که لام کلمه آن مَحَلَّل نباشد متصل شود بعضی از شارحین بمصلحت کنند تا از این قید نجات و استیواء
 خارج شوند حال آنکه اینها قبل از این خارج شده اند چه که گفته اند فعل سلامت نمانده باشد و اینها در فعل استیواء
 استیواء سلامت نمانده اند **تعطیل** سبیل در اصل سبیل بود و او یای یک کلمه هم آمده
 نخستین از ایشان ساکن بدل از صیر نبود آن و او را یای کرده یا در اقام کردند
سبیل شد قانون هر و او یای اگر جمع شوند در یک کلمه یا در هم یک کلمه سوائی

کلمه هم بروزن **أَفْعَلْ** اول ایشان ساکن لازم غیر بدل بود یا مطلقاً و او ثانی لازم
 کلمه باشد آن و او را یا کنند بعد یا در یا او قاعده کنند و جو یا سوا و او عین کلمه بعد یا تصغیر
 در کلمه متحرک که آن و او را یا بدل کنند جو را ورنه **وَجَوَّابُ مَطْلَبٍ** قانون چیست و او یا
 جمع شود در یک کلمه یا در یک کلمه معنی حکم یک کلمه چیست میفهمد مگر سالم که مضاعف شود بسوی یا شکم
 مثال یک کلمه چون **سَيِّدٌ** در اصل **سَيِّدٌ** بود این و او یا جمع شده اند در یک کلمه **سَيِّدٌ** هم برون **أَفْعَلْ**
 نیست اول ایشان ساکن هم است سکون هم لازمی است بدل از چیزی نیست این و او را یا کرده یا در یا
 او قاعده کردند **سَيِّدٌ** شد مثال حکم یک کلمه چون **مُسْلِمٌ** در اصل **مُسْلِمٌ** بود و قیاس این را بسوی یا شکم
 مضاعف کردند چون باضافت ساقط شد **مُسْلِمٌ** قوی شد پس و او یا در یک کلمه هم انداختن ایشان ساکن
 بدل از چیزی نبود آن و او را یا کرده یا در یا او قاعده کردند **مُسْلِمٌ** شد پس یا شکم شد و او را یا شکم شد
 این مفهوم است ضم فاعلش را بکسر و بدل کرد تا **مُسْلِمٌ** شد یا مطلقاً و او ثانی مقابل لام کلمه باشد مطلقاً
 را چه معنی است خواه بدل شده باشد یا نشده باشد در اینجا مطلقاً قانون جاری کنیم چون **مَدَّ** اعی در اصل
مَدَّ است و او را یا بدل کرد و او ساکن ظاهر فاعلش بکسر و آن و او را یا بدل کرد و مَدَّ است و او یا جمع شده
 اند در یک کلمه **مَدَّ** هم برون **أَفْعَلْ** نیست اول ایشان ساکن است لازم است بدل هم است لیکن و او ثانی لازم
 کلمه است آن و او را یا کرده یا در یا او قاعده کردند **مَدَّ** اعی شد سوا و او عین کلمه بعد یا تصغیر در کلمه متحرک که آن
 و او را یا بدل کنند جو را ورنه **وَجَوَّابُ مَطْلَبٍ** چیست و او یا قاعده شود مقابل عین کلمه بعد یا تصغیر در کلمه متحرک باشد آن
 و او را یا بدل کنند جو را بعد یا در یا او قاعده کنند و جو یا بدل چون **مُقْتَلٌ** تصغیر **مُقْتَلٌ** و **مُقْتَلٌ** است در اصل
مُقْتَلٌ بود این و او یا قاعده شده است مقابل عین کلمه بعد یا تصغیر در کلمه متحرک است این و او را یا کرده یا در یا
 او قاعده کردند **مُقْتَلٌ** شد و رنه و جو یا در اینجا دو صورت اند یک نیست که در کلمه که رنه باشد که در کلمه باشد
 لیکن ساکن باشد مثال آن که در کلمه که رنه باشد چون **مُقْتَلٌ** تصغیر **مُقْتَلٌ** در اصل **مُقْتَلٌ** بود و او قاعده
 شده است بعد یا تصغیر در کلمه متحرک نیست این و او را یا بدل کنند و جو یا بعد یا در یا او قاعده کنند و جو یا **مُقْتَلٌ**
 خواندن واجب است مثال آن که در کلمه که رنه باشد لیکن ساکن باشد چون **مُقْتَلٌ** تصغیر **مُقْتَلٌ** در اصل **مُقْتَلٌ**

برفته بود و ثقیل بقیل کرده یا قبل دادند **مُقْتَلٌ** شد پس اتفاقاً ساکنین شد میان هر دو و بعضی اولی
 را حذف کنند مگر اولی را حذف کنند تا هم واجب است چنانکه در کلمه که رنه نیست اگر ثانی را حذف کنند هم واجب
 است چنانکه در کلمه است لیکن ساکن است این جا هم واجب است ماکتفه و او یا جمع شوند احتراز شد از غیر
 چون **أَوْدِي** این و او یا در یک کلمه اند کلمه هم برون **أَفْعَلْ** نیست اول ساکن است لازم هم است بدل از
 چیزی نیست لیکن قانون جاری در کلمه که رنه باشد جمع شوند این متفرق اند ماکتفه در یک کلمه باشند یا در یک کلمه
 کلمه احتراز شد از غیر چون **أَبُو يَعْقُوبَ** این و او یا جمع اند کلمه هم برون **أَفْعَلْ** نیست اول ساکن است لازم
 هم است بدل از چیزی نیست لیکن قانون جاری در کلمه که رنه باشد جمع شوند این متفرق اند ماکتفه در یک کلمه باشند یا در یک کلمه
 هر دو نیست ماکتفه کلمه هم برون **أَفْعَلْ** نباشد احتراز شد که باشد چون **أَيُّوْمٌ** این و او یا جمع شوند
 در یک کلمه اول ایشان ساکن لازم غیر بدل است لیکن قانون جاری در کلمه که رنه باشد ماکتفه کلمه هم برون **أَفْعَلْ**
 نباشد این است ماکتفه اول ساکن باشد احتراز شد که اول ساکن نباشد چون **قَوِي** این و او یا
 جمع شده اند در یک کلمه کلمه هم برون **أَفْعَلْ** نیست سکون لازم است بدل از چیزی نیست لیکن
 قانون جاری در کلمه که رنه باشد اول ساکن باشد این ساکن نیست ماکتفه سکون لازمی باشد احتراز شد
 از عارضی چون **قَوِي** این و او یا جمع شده اند در یک کلمه کلمه هم برون **أَفْعَلْ** نیست اول ایشان
 ساکن است بدل از چیزی نیست لیکن قانون جاری در کلمه که رنه باشد سکون لازمی باشد این عارضی است
 ماکتفه بدل از چیزی نباشد احتراز شد که باشد چون **بُورِجٌ** و **بُورِجٌ** این با قانون
 جاری در کلمه که رنه باشد ماکتفه بدل از چیزی نباشد این است ماکتفه و او ثانی
 مطلقاً لازم کلمه باشد احتراز شد از یا مطلقاً چون **رُؤْيَا** که در اصل
رُؤْيَا بود اینجا قانون جاری در کلمه که رنه باشد ماکتفه و او ثانی
 باشد این یا مطلق -

شرح ابواب اجوف وادی و یانی مثلثی مجرد

باب اول

اجوف وادی از باب فعل یفعل چوں القول والمقال والمقالة و
القیل والقال لفتن قال یقولون قولاً فهو قائل وقیل یقال قولاً فذلک مقول
لکم یقول لکم یقول لا یقول لا یقال الخ

باب دوم اجوف وادی از باب فعل یفعل چوں الخوف والخوف ترسیدن
خاف یخاف خوفافه و خوفاء و خوفاء فذلک الخوف لکم یخف لکم یخف الخ

باب سوم اجوف وادی از باب فعل یفعل چوں الطول و الطواله و الزلزال
طال یطول طوله فهو طویل و طیل یطال طوله فذلک المطول لکم یطل لکم یطل الخ

باب اول اجوف یانی از باب فعل یفعل چوں البیعه و البیعة
خریدن و فروختن باع یبیع بیعاً فهو بائع و بیع یباع بیعاً فذلک المبیع لکم یبیع
لکم یبیع لا یبیع لا یباع الخ

باب دوم اجوف یانی از باب فعل یفعل چوں الهیبة و الهابة
ترسیدن هاب یهاب هیبته فهو هائب و هب یهاب هیبته فذلک الهیبة لکم یهاب
لکم یهاب لا یهاب لا یهاب الخ

ابواب اجوف وادی و یانی مثلثی مزیدیه

اجوف وادی از باب افعال چوں الاقامة بیا کردن اقامه یقیم

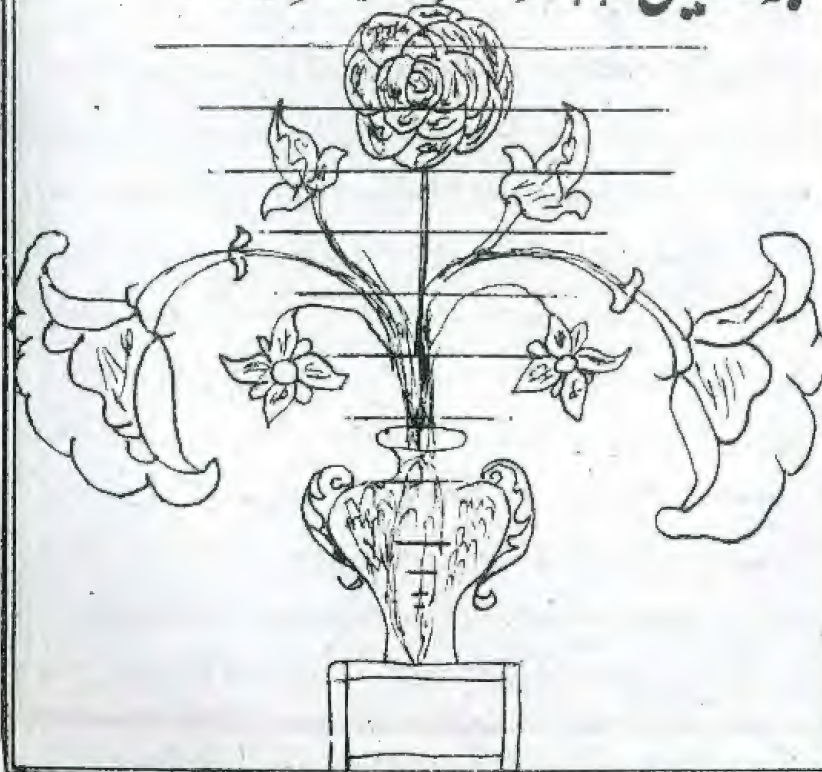
اقامة فهو مقيم واقیم یقام إقامة الخ

اجوف وادی از باب تفعیل چوں التحويل گردانیدن حول یحول
تحویلاً فهو محول و حول یحول تحویلاً فذلک المحول الخ

اجوف وادی از باب افعال چوں الاجتيا بقطع بیابان کردن اجتناب
یجتنب اجتناباً الخ

اجوف یانی از باب افعال چوں الاطالة پیرانیدن اطار طیار طارة الخ
اجوف یانی از باب تفعیل چوں التضييع ضلک کردن ضیع
یضیع تضییعاً الخ

اجوف یانی از باب افعال اختار یختار اختیار الخ

لام کلمه در فعلی اسی آفورا بیابدل کردن واجب است چون دُعِی وُعِی وُدِی که در اصل دُعوی
 عَلَوی دُنوی بودند این واو واقع شده است بجائے لام کلمه در فعلی اسی این را بیا بیل کنند
 دُعِی عَلَبی دُنِی شدند و فعلی اسی کس ال این را بر مطلب است اگر این طور یا واقع شود بجائے
 لام کلمه در فعلی اسی آفورا بیدل کردن واجب است چون تَقَوِی یَقَوِی که در اصل تَقِی بقی این
 این یا واقع شد بجائے لام کلمه در فعلی اسی این را بوا بیدل کردند تَقَوِی یَقَوِی شدند ما گفته که واد افعه
 شود بجائے لام کلمه است از شد از غیر چون وُعِدَی وُقُودِی این جا قانون جاری کنیم چرا گفته در
 مقابله لام کلمه باشد این درقا و عین است ما گفته در فعلی اسی باشد است از شد از غیر چون غُفِی
 (زن غز گفته) اینجا قانون جاری کنیم چرا گفته در فعلی اسی باشد این در فعلی اصفی است ما گفته
 فعلی اسی باشد است از شد از فعلی صفتی چون صَدَی یا (زن تشنه) اینجا قانون جاری کنیم چرا گفته
 در فعلی اسی باشد این فعلی اصفی است **تعلیل** رَمُو در اصل رَمِی بود یا واقع شد در آخر
 فعل بعد ضمه آن یا را بوا بیدل کردند رَمُو شد **قانون** هر یا که واقع شود در آخر
 فعل بعد ضمه آن یا و او شود **مطلب** قانون چیست هر یا که واقع شود در آخر فعل بعد
 ضمه آن را بوا بیدل کردن واجب است مثال رَمُو که در اصل رَمِی بود این یا واقع شده است در آخر
 فعل بعد ضمه آن را بوا بیدل کردند و رَمُو شد ما گفته که یا واقع شود در آخر فعل است از شد از غیر چون
 اینجا قانون جاری کنیم چرا گفته در آخر باشد این در وسط است ما گفته در آخر فعل باشد است از شد
 از اسم چون تَرَامِ که در اصل تَرَمِی بود یا تحققت واقع شد در آخر اسم ممکن ما قبل او یک حرف مضموم
 است ضمه ما قبلش را بکسره بیدل کردند تَرَمِی شد ضمه برایش بقیل بود انداخته تَرَامِی شد پس انقاس کنین شد
 میان یا و تونین یا را حذف کردند تَرَامِی شد اینجا قانون جاری کنیم چرا گفته در آخر فعل باشد این در آخر اسم
 است ما گفته بعد ضمه باشد است از شد از غیر چون رُمِی و رَحْمَی این یا واقع شده است در آخر فعل که قانون
 جاری کنیم چرا گفته بعد ضمه باشد این بعد ضمه نیست **تعلیل** رَحَا یا را از رَحِیة بنا کردند
 را کردند بسوئے اصلش که اصل او رَحِیون بود حرف اول را بر حال خود گذاشته

ثانی را فتح داده سیوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه ما بعد الف
 علامت جمع اقصی شد از کسره داده تا و حده و تونین ممکن را حذف کردند رَحَا یو
 شپس یا واقع شد بعد الف مفاعیل آن یا را به همزه بدل کردند رَحَا یو شپس
 و او واقع شد بجائے لام کلمه ما قبلش کسور آن و او را بیا بیدل کردند رَحَا یو شپس
 همزه واقع شد بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفر قبل یا نبود آن همزه را بیا مفتوحه
 بدل کردند رَحَا یو شد یا متحرک ما قبلش مفتوح آن یا را با الف بدل کردند رَحَا یو شد
قانون هر همزه که واقع شود بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفر قبل یا نبود آن همزه
 را بیا مفتوحه بدل کنند و جوابا اگر که و او واقع شود در مفر بعد الف چهارم جا چرا که گفته
 را بوا و مفتوحه بدل کنند و جوابا اما اشاوی جمع اشیا و هکذا وی جمع هذین
 شاذ است **مطلب** قانون چیست هر همزه که واقع شود بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفر
 یا نبود آن را به همزه بدل کردن واجب است چون رَحَا یا جمع رَحِیة و خطایا جمع خطیة رَحِیة
 را جمع اقصی بنا کردند و کردند بسوئے اصلش که در اصل رَحِیون بود حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی
 فتح داده سیوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه ما بعد الف علامت جمع اقصی شد از کسره
 داده رَحَا یو شد یا واقع شد بعد الف مفاعیل آن یا را به همزه بدل کردند رَحَا یو شد و او واقع شد
 بجائے لام کلمه ما قبلش کسور آن را بیا بیدل کردند رَحَا یو شد خطایا جمع اقصی بنا کردند حرف اول
 را بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سیوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه ما بعد الف علامت
 جمع اقصی شد از کسره داده تا و حده و تونین ممکن را حذف کردند رَحَا یو شد یا واقع شد بعد الف مفاعیل
 آن یا را به همزه بدل کردند خطایا ع شد و همزه در یک کلمه هم آمدن یک ازیشان کسور بود ثانی را بیا بدل کنند
 خطایا یی شد این همزه واقع شد بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفر قبل یا نبود آن همزه را بیا مفتوحه بدل کنند
 رَحَا یو خطایا یی شد یا متحرک ما قبلش مفتوح آن یا را با الف بدل کردند رَحَا یو خطایا یی شد نه این طور
 همزه واقع شود بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفر قبل یا نبود بلکه و او واقع شود در مفر بعد الف چهارم جا چرا که

شرح ابواب ناقص واوی یائی

باب اول ناقص واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَدْعَا
وَالِدٌ عَوْنُهُ نَوَانِدُنْ دَعَا یَدْعُو دَعَاءٌ فَهُوَ دَاعٍ وَدُعَا یَدْعُو دَعَا
فَدَا کَ مَدْعُو لَمْ یَدْعُ النِّ

باب دوم ناقص واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں الرِّضَاءُ وَ
الرِّضْوَانُ نَوَافِلُشْدَن رَضِیَ یَرْضِی رِضَاءً فَهُوَ رَاضٍ وَرَضِیَ یَرْضِی رِضًا
فَدَا کَ مَرْضِی لَمْ یَرْضَ اِلَیْهِ

باب سیوم ناقص واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں الرَّحْمَةُ نَزَمَ
شَدَن رَحُو یَزْحُورُ حَاءٌ وَرَحْلَةٌ فَهُوَ رَاحٍ وَرَاحِیَ یُرَاحِی رَحَاءً وَرَاحًا فَذَاکَ
مَرَحُو لَمْ یَرَ حَ لَمْ یَرَ حَ النِّ

باب اول ناقص یائی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں الرَّحْمَى وَالرَّحْمَةُ
تَرَامَدَ حَتَّنَ رَحِیَ یَرَحِی رَمِیًا فَهُوَ رَامٍ وَرَحِیَ یَرَحِی رَمِیًا فَذَاکَ مَرَحِی لَمْ یَرَ
لَمْ یُؤْمَرْ لَمْ یَرَ حِی لَمْ یَرَ حِی کُنْ یُرَحِی اَلْاَمْرُ مِنْهُ اَرَمَ اِلَیْ اُخَرِ

باب دوم ناقص یائی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں یُخْشِی وَ اَلْخَشِیَّةُ تَزْبِیْدُ
خَشِیَ یَخْشِی خَشِیًّا وَخَشِیَّةً فَهُوَ خَاشٍ وَخَشِیَ یَخْشِی خَشِیًّا فَذَاکَ
خَشِی لَمْ یَخْشَ لَمْ یَخْشَ لَمْ یَخْشَ لَمْ یَخْشَ اِلَیْ خَشِی النِّ

باب افعال ناقص واوی چوں اَلْاَعْطَاءُ مَدَانْ اَعْطَى
یُعْطِی اِعْطَاءً فَهُوَ مُعْطٍ وَ اَعْطَى یُعْطِی اِعْطَاءً فَذَاکَ مُعْطٍ لَمْ یُعْطَ لَمْ یُعْطَ
لَمْ یُعْطِ لَمْ یُعْطِ کُنْ یُعْطِ اَلْاَمْرُ مِنْهُ اَعْطَ

باب تفعیل ناقص یائی چوں اَلتَّسْمِیَةُ تَاسِیْدُنْ سَمِیَ یُسَمِّی
تَسْمِیَةً فَهُوَ مُسَمِّی وَ سَمِیَ یُسَمِّی تَسْمِیَةً فَذَاکَ مُسَمِّی لَمْ یُسَمَّ لَمْ یُسَمَّ
لَمْ یُسَمَّ لَمْ یُسَمَّ کُنْ یُسَمِّی اَلْاَمْرُ مِنْهُ سَمِیَ النِّ

باب افعال ناقص یائی چوں اَلْاِجْتِبَاءُ بَرَزِیْدُنْ اِجْتَبَا یَجْتَبِی
اِجْتِبَاءً فَهُوَ مُجْتَبِی وَ اِجْتَبَا یَجْتَبِی اِجْتِبَاءً فَذَاکَ مُجْتَبِی النِّ

باب افعال ناقص یائی چوں اَلْاِنْشَاءُ مَحْشَدُنْ اِنْشَا یُنْشِئُ
اِنْشَاءً فَهُوَ مُنْشِئٌ وَ اِنْشَا یُنْشِئُ اِنْشَاءً فَذَاکَ مُنْشِئٌ النِّ

شروع ابواب لقیف

باب اول لقیف مفروق از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں
اَلْوَفَى وَ اَلْوَفَا یَهْ تَکَا بَرِ اَشْتَن وَفِی یَفِی وَفِیًا فَهُوَ وَافٍ وَوَفِیَ یُوفِی وَفِیًا فَذَاکَ
مَوْفِی لَمْ یُوفَ لَمْ یُوفَ اَلْاَمْرُ مِنْهُ فِی لَتَوْفِی النِّ

باب دوم لقیف مفروق از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَلْوَجِی سَوَه
شَدَن سَمَ تَوَرَّجِی یُوجِی وَجِیًا فَهُوَ وَاجٍ وَوَجِیَ یُوجِی وَجِیًا فَذَاکَ
مَوْجِی لَمْ یُوجَ لَمْ یُوجَ لَمْ یُوجَ لَمْ یُوجَ اِلَیْ وَجِی کُنْ یُوجِی النِّ

باب سیوم لقیف مفروق از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَلْوَلِی وَالْوَلَاةُ
تَزْدِیْدُشْدَن اُولِیَ یَلِی وَلِیًا فَهُوَ وَاِلِی وَوَلِیَ یُؤَلِّی وَلِیًا فَذَاکَ مَوْلِی
لَمْ یَلِ لَمْ یُؤَلِّ لَمْ یُؤَلِّ

باب اول لقیف مقرون از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَلطِّی تَوَدِیْدُنْ

شود و در کسر و ایں را بین مشهوریم گویند بین بعید آنست که خواندن همزه در میان همزه
و حرف فیکه و فحق حرکت ماقبل همزه بود چون سَعَلَ استخاد فحق حرکت ماقبل همزه صمه است و مجاش صمه
حرف و آو است ایں طور خوانده میشود که در خالص صمه خوانده میشود و نه خالص و ایں را بین بین
غیر مشهوریم گویند ایں شرط که اول همزه متکلم باشد چنانچه است مثال اَعْمُرَ اَبْنُ اَبْنِ اَبْنِ
متحرک اند جمع شده اند در یک کلمه اول همزه متکلم است ثانی را بآو و یا بدل کردن واجب نیست
بلکه چنانکه است اَعْمُرَ اَبْنُ خواندن جائز است لیکن اَعْمُرُوا فحق شاذ است چنانچه می باشد
که در اصل اَعْمُرُوا بود ایں دو همزه متحرک اند جمع شده اند در یک کلمه و اول همزه متکلم است قیاس ایں بود
که همزه ثانی بر حال خوانده شود و یا بدل شود لیکن ساقط کردن و اول همزه خواندن شاذ است و اول همزه
شاذ است ایں دو همزه متحرک اند جمع شده اند در یک کلمه اول همزه متکلم است قیاس ایں بود که همزه
ثانی را بآو بدل کردن واجب باشد لیکن بدل کردن ایں شاذ است دو همزه متحرک گفته احتراز آمد از
ساکن چون اَعْمُرَ اَبْنُ اَعْمُرَ اَبْنُ اَعْمُرَ اَبْنُ احتراز آمد از غیر جمع چون اَفْعَلُ اَوَّاهُ اَوَّاهُ یک کلمه
گفته احتراز آمد از دو کلمه چون يَقْرَعُ اَبْنُكَ يَقْرَعُ اَبْنُكَ **قانون** هر همزه که متحرک باشد
و قبل او حرف ساکن مظهر قابل حرکت باشد سوا یا تصغیر و فون الفحال و و آو یا مده
زائده در یک کلمه و حرکت ایں همزه را نقل کرده بماقبل و هندی جوازاً و اکس همزه را
حذف کنند و جوبا و در مضارع و مجرد و فنی و نسی و امر یا لام و در باب رای یکرای و
در همه گردانها از رای یکرای نقل و حذف هر دو و جوبا اَمَّا امْرَاَةٌ و کما شاذ است
مطلب قانون چیست هر همزه متحرک باشد ماقبل او ساکن مظهر قابل حرکت باشد یا تصغیر
و فون الفحال هم نباشد و و آو یا مده زائده در یک کلمه نباشد و اسوا ایں و آو یا مده زائده عام است خواه
یک کلمه باشد خواه دو کلمه مثال یک کلمه چون یَسْعَلُ یَسْعَلُ مَسْعُولُ مثال دو کلمه چون قَتَلَ اَفْلَحَ
حرکت همزه را نقل کرده بماقبل و دادند همزه را حذف کردند یَسْعَلُ یَسْعَلُ مَسْعُولُ قَتَلَ اَفْلَحَ شاذ همزه
متحرک ماقبل او حرف ساکن باشد احتراز آمد از متحرک چون سَعَلَ ساکن مظهر گفته احتراز آمد از مضم

چون سَعَلَ قابل حرکت گفته احتراز آمد که قابل حرکت نباشد چنانکه سَعَلَ اَمَّا گفته که یا تصغیر نباشد احتراز
آمد که باشد چون سَعَلَ اَبْنُ اگر یا تصغیر نباشد در اینجا قانون جاری کنیم چون شَعْنُ گفته که فون الفحال
نباشد احتراز شد که باشد چون اَمَّا اَبْنُ (کج شد) و در بعض اَنَّهُ اَبْنُ هم جائز است ما گفته که
و آو یا مده زائده در یک کلمه نباشد احتراز شد که باشد چون مَقْرُوءٌ و حَطِیةٌ اگر و آو یا مده زائده
بجای الحاقی باشد در اینجا قانون هم جاری کنند چون جَبَلٌ حَوْبٌ در اصل جَبَلٌ حَوْبٌ بود حرکت
همزه نقل کرده قبل را دادند همزه را حذف کردند جَبَلٌ حَوْبٌ (کفتار) حَوْبٌ (رود فرخ چشمه) شدند اگر
و آو یا مده زائده در یک کلمه نباشد در اینجا هم قانون جاری کنند چون سَعَلَ سَعَلَ سَعَلَ سَعَلَ بود اگر و آو
یا مده زائده در یک کلمه نباشد بلکه عدد و کلمه باشند در اینجا هم قانون جاری کنیم چون بَاغُ مَوَالِیْهِمْ
(فروختند آنها مالهای خود) که در اصل بَاغُ مَوَالِیْهِمْ بود حرکت همزه نقل کرده بآو داده همزه را
حذف کردند و در مضارع و مجرد و فنی و نسی و امر یا لام و در باب رای یکرای و در همه گردانها از رای یکرای نقل
و حذف واجب است اَمَّا امْرَاَةٌ و کما شاذ است چنانکه در اصل مَرْءٌ اَمَّا مَرْءٌ بود قیاس ایں بود
که حرکت همزه نقل کرده بماقبل و دهند و همزه را حذف کنند لیکن همزه را باقی بدل کردند مَرْءٌ اَمَّا مَرْءٌ
شاذ است **قانون** اگر دو همزه جمع شوند در کلمه غیر موضوع علی التضعیف و اول
ساکن ثانی متحرک بود ثانی را بیا بدل کنند و جوبا **مطلب** قانون چیست دو همزه جمع شوند
در کلمه غیر موضوع علی التضعیف و غیر موضوع علی التضعیف را چه صغه کلمه شد و الوضع نباشد اول ساکن
ثانی متحرک باشد ثانی را بیا بدل کردن واجب است چون قَرَعْتُ قَرَعْتُ که در اصل قَرَعْتُ بود ایں همزه
اول ساکن ثانی متحرک است ثانی را بیا بدل کردند قَرَعْتُ قَرَعْتُ شد ما گفته که دو همزه جمع شوند احتراز آمد از
متفرق چون لَوْنٌ لَوْنٌ در یک کلمه گفته احتراز شد از دو کلمه چون يَقْرَعُ اَبْنُ يَقْرَعُ اَبْنُ از زائده کلمه مخدوع
علی التضعیف نباشد احتراز شد که باشد چنانکه سَعَلَ ما گفته که اول ساکن ثانی متحرک باشد احتراز
شد که اول متحرک ثانی ساکن باشد چون اَعْمُرَ اَبْنُ اَعْمُرَ اَبْنُ اَعْمُرَ اَبْنُ **قانون** هر همزه که قبل او هم
متحرک باشد باک حرکت آنهمزه را برفق حرکت ماقبل بدل کنند جوازاً **مطلب** قانون

يَا أَيُّهَا النَّاسُ
باب اول مهور العين از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں السُّؤالُ مَحْمُودٌ
وَالسُّؤالُ وَالْمَسْئَلَةُ يَسْأَلُ سَأَلَ فَهُوَ سَائِلٌ وَسُئِلَ يُسْأَلُ سَأَلًا
فَكَانَ مَسْئُولًا

باب دوم مهور العين از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں التَّعَدُّ بَانَكُنْ
ثَمَّ التَّعَدُّ رَعَرٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ رَعْرَعٌ
باب مهور العين از باب اِفْعَالَ چوں اَلشَّامُ بِشَامٍ فَتَنَ الشَّامُ يُشَامُ
اَلشَّامُ مَا تَنَ

باب مهور العين از باب مُفَاعَلَةٍ چوں اَلْمَسْأَلَةُ بَايَكُ يَكُ سَوَالُ كَرْدَن
سَأَلَ يُسْأَلُ مَسْأَلَةً

باب اول مهور اللام از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں الْقَرَعُ وَالْقَرَعُ وَالْقَرَعُ
تَوَانَدَن قَرَعٌ يَقْرَعُ قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا قَرَعًا
باب دوم مهور اللام از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلْهَنَاءُ كَوَارِيدِن طَعَامُ
وَرَمَعَهُ هَنَاءٌ يَهْنَأُ هَنَاءً وَهْنِي هَنَاءُ هَنَاءً هَنَاءً هَنَاءً هَنَاءً هَنَاءً هَنَاءً هَنَاءً
يُهْنَأُ

باب مهور اللام از باب اِفْعَالَ چوں اَلْأَبْدَانُ سَاقَتْنِ اَبْرَعٌ يَبْرَعُ اَبْرَعًا
باب مهور اللام از باب اِفْعَالَ چوں اَلْأَجْنَرَاءُ دِيرِشْدَن اِجْتَرَعُ
يَجْتَرَعُ اِجْتَرَعًا

وَلَوْ اَلرَّيْلُ وَلَا سَتَاذِيهِ

اَللّٰهُمَّ غْفِرْ لِكَاتِبِهِ

شروع قوانین ابواب مضاعف

قانون

هر دو حرف متجانسین اگر جمع شوند در اول کلمه ثلاثی مجرد و رباعی اوغام منع
است و در اول کلمه ثلاثی مزید جائز است مطلقاً سوامضارع و ذال ناهیا کر است که
حاجت بحرف همزه وصل نیست اگر آن متجانسین در اول کلمه نباشند و اول ساکن ثانی
متحرک بود اوغام واجب است با وجود پنج شرائط اول آنکه آن متجانسین دو همزه در کلمه
غیر موضوع علی التضعیف نباشند چوں قَرَعٌ قَرَعٌ که در اصل قَرَعٌ بود دوم آنکه اول
متجانسین با وقت نباشد چوں اَحْمَدٌ اَحْمَدٌ سوم آنکه اول متجانسین مدّه مبدله
ابدالاً جز از نباشد چوں رِيَاوِيٌّ رِيَاوِيٌّ که در اصل رِيَاوِيٌّ وِيٌّ بود و چهارم آنکه اول
متجانسین مدّه در آخر کلمه نباشد چوں فِيْ يَوْمٍ وَقَالُوا اَللّٰهُ نَجِّمُ اَنَّهُ اَوَّلُ
اوغام باعث التباس یک وزن قیاسی بدگر وزن قیاسی نباشد چوں قَوْلٌ
وَقَوْلٌ که التباس میان بدیه قَوْلٌ وَقَوْلٌ و اگر آن متجانسین هر دو متحرک باشند
اوغام واجب است با وجود نه شرائط اول آنکه اول متجانسین مدغم فیه نباشد چوں
حَبَبٌ وَرَدَدٌ دوم آنکه حرفی از متجانسین زائده برائے الحاق نباشد چوں جَلْبَبٌ
ثَمَلٌ سوم آنکه اول متجانسین تا افتعال نباشد چوں اَفْتَعَلَ چو سارم آنکه
آن متجانسین دو و او در باب افعلال نباشند چوں اَجْوَوِيٌّ که در اصل اَجْوَوِيٌّ بود
پنجم آنکه در اصل متجانسین مقتضی اعلال نباشد چوں قَوِيٌّ که در اصل قَوِيٌّ بود ششم آنکه
حرکت ثانی غرضی نباشد چوں اَزْدَدِ الْقَوْمَ سَفْثَمُ آنکه آن متجانسین در دو کلمه نباشند
چوں مَكْنِيٍّ مَشْتَمُ آنکه آن متجانسین دو یا نباشند چوں حَيٍّ وَصِيٍّ

چوں الایو وکاء باء تقصیر کردن الی یابو الیو فہو اب الخ
باب چہارم مہوز الفاق و ناقض یائی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں
 الایو وکاء باء آمدن الی یائی اشیاء فہو اب الخ
باب پنجم مثال واوی و مہوز العین از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
 چوں الیو وکاء زندہ در نور کردن و عَدَدُ یَدُ و عَدَدُ وَاوِی وَاوِی الخ
باب ششم مثال یائی و مہوز العین از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
 چوں الیاس نامی شدن یَسُوءُ یَسُوءُ یَسُوءُ یَسُوءُ الخ
باب ہفتم مہوز العین و ناقض واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
 چوں الیو وکاء اندن نثران بر اب دَعَا دَعَا دَعَا دَعَا الخ
باب ہشتم مہوز العین و ناقض یائی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں
 الیو وکاء دیدن و خواب دیدن کَرَى کَرَى کَرَى کَرَى الخ
باب نهم لفیف مفروق و مہوز العین از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
 فَعَلَ یَفْعَلُ الیو وکاء و عَدَدُ یَدُ و عَدَدُ یَدُ و عَدَدُ یَدُ و عَدَدُ یَدُ الخ
باب دہم مہوز الفاق و لفیف مقرون از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں
 الیو وکاء رفتن اَوِی اَوِی اَوِی اَوِی الخ
باب یازدہم اجوف واوی و مہوز اللام از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
 چوں الیو وکاء شدن سَاعَ سَاعَ سَاعَ سَاعَ الخ
باب دوازدهم اجوف یائی و مہوز اللام از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
 چوں الیو وکاء آمدن جَاءَ جَاءَ جَاءَ جَاءَ الخ
باب سیزدہم مہوز الفاق و مضاعف ثلاثی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
 چوں الیو وکاء و کاء مامہ پیشوا شدن اَمَامَ اَمَامَ اَمَامَ اَمَامَ الخ

ابواب المركبات ثلاثی مزید فیہ

باب مہوز الفاق و ناقض یائی از باب اِفْعَالَ چوں اَلَدَّعَا
 نمودن اَرَدَی اَرَدَی اَرَدَی اَرَدَی الخ
باب مہوز العین و لفیف مفروق از باب اِفْعَالَ اَوِی
 بَوِی اَبَسَّاء فہو مَوِی الخ

تقریظات علماء کرام و فضلا بر عظام

تقریظ فاضل خیر علامہ شہر حضرت مولانا نور الحق صاحب بساوی کیچلپوری سلمہ اللہ
 کتاب الصرف بھترانی مصنفہ جناب مکتوم محرم مولوی محمد نور الدین صاحب کوئیں نے اکثر مقامات سے مطالعہ کیا
 میں وثوق کے ساتھ کہہ سکتا ہوں کہ مصنف نے نہ صرف اپنے اساتذہ کرام کا نام روشن کیا ہے بلکہ مفید اور کارآمد مواد
 کو اس کتاب میں جمع فرما کر نو آموز طلبہ کو کافی سے زیادہ دستگیری کی ہے ضرورت تھی کہ صرف مشکل مسائل کو سنجیدہ
 الفاظ اور شستہ عبارت میں پیش کیا جائے مجھے خیال ہے کہ مصنف ہمیں پورے اثر سے فقط محمد نور الحق استاذ الاداب
 العربیہ اور نیش کا ج لاہور ۱۹۰۲ء فروری تقریظ فاضل اجل عالم بے بدل حضرت مولانا معوان حسین
 مجدوی رامپوری مدظلہ العالی خدوہ و نضلی علی رسولہ الکریم انا بعد عربی زبان سیکھنے پر اضیو الیکلے پی میں
 علم صرف ہے اگر یہ منزل صرف و تصریف عمدہ طریقہ سے طے ہو جاتی ہے تو پھر طالب علم کو آئندہ منزل نہیں پڑی
 آسانی ہو جاتی ہے کلمات کے بننے بننے تغیل و اعلال ماضی و اشتقاق کی پہچان سے فہم مستقیم حاصل ہوتی ہے
 جیسکے اس فن میں سیکڑوں کتابیں متن و شرح کی صورت میں لگی گئی ہیں اول سب کے مطالعہ اور پڑھنے کیلئے
 بڑا وقت درکار ہے مولوی محمد نور الدین صاحب مصنف علام نے اس ضرورت کو محسوس کرتے ہوئے یہ کتاب صرف
 بھترانی تصنیف فرمائی جسکو میں نے اکثر مواقع سے پڑھا اور اس نتیجہ پر پہنچا کہ مسائل و قواعد صرف و تصریف کو
 بمثل حسن بیان کیا گیا ہے کہ اگر طالب علم ذرا محنت کر کے اور مشق قواعد میں مشغول ہو تو انشاء اللہ یہ ایک ہی

کتاب کافی ہے اور اس سے بخوبی واقفیت قراء صرف حاصل ہو سکتی ہے فخرناہ اللہ عنا وعنہ سائر متعلمین
 خیر المذاقہ مولانا حسین احمدی المجددی الراسخون خطیب مسجد شاہی لاہور تقریظ علامہ الہیوساؤد
 حضرت مولانا محمد الدین صاحب دھریالوئی علمی غم فیضہ میرے دوست مولوی محمد نور الدین صاحب نے
 قواعد صرف اور ابتدائے متعلق جو کتاب صرف بھترال تالیف کی ہے اسکے اکثر مقامات کو میں نے دیکھا اور سنا
 جہاں تک میرا خیال ہے یہ کتاب مبتدی طلباء کیواسطے از حد مفید ہے علم صرف کے ضروری مسائل تمام معین
 دلچ کرنے گئے ہیں اور مثالوں سے فوائد پر بھی واضح کیا گیا ہے اور اصل قاعدہ اور تشریح میں جو حکمت طویل
 گئی ہے وہ بہت مفید ہے حفظ کیواسطے قواعد کافی ہے اور توضیح کیواسطے تشریح سے مدد حاصل کی جائے بہت
 کہ طلباء مولف صاحب کی قدر کریں اور انکی اس محنت و مشاقت کی داد دینگے اللہ تعالیٰ انکو جزا دے کہ انہوں نے
 فی الحال عربی زبان کی تسہیل کیواسطے ایک خدمت انجام دی ہے جو تمام اہل اسلام پر فرض کفایہ تھی الخ لیلین
 اور نیک کالج لاہور سے یہ تقریظ فاضل زمان مقرر خوش بیان مولانا غلام مرشد صاحب
 انگلوی شاہپوری صدر مدرس اشاعت اسلام کالج لاہور ۸۶-۸۷ محترم مولوی نور الدین صاحب
 نے صرف عربی میں جو کتاب فارسی میں لکھی ہے میں نے اسکے بعض مقامات دیکھے ہیں مبتدی طالب علموں
 کیلئے مفید کتاب ہے زبان فارسی سے عربی زبان کی صحیح کے قواعد پوری سادگی سے بیان کئے ہیں میری دعا ہے
 کہ اللہ تعالیٰ مولوی صاحب کو عظیم کام متحقق بنائے اور عربی زبان کے شائقین کو اسکا بے استفادہ کام قلم سے
 ورحم اللہ عبدالخالق امینا فقیر غلام مرشد کابان اللہ ۲۲ تقریظ حضرت قاضی نوجوان سید احمد بن
 مولانا دیدار علی شاہ صاحب ناظم مجلس حزب الاحناف لاہور محمد علی علیہ السلام بنی الجبہ الکریم بنی الجبہ فقیر
 سرالقصیر نے مجموعہ صرف بھترال کو مختلف مقامات سے دیکھا مولوی محمد نور الدین صاحب مصنف مسلم نے ضروری
 قوانین و ضوابط کو ایک جامع فرما دیا ہے اور خوبی یہ ہے کہ تقریب فہم کے میں ہر باب کی گردانیں اور مختلف اصول اور
 مثالیں بتاتے گئے ہیں جن سے بلید الفہم طالب علم بھی باحسن وجہ سمجھ سکتا ہے یہ خیال میں یہ کتاب بلحاظ اس ترتیب
 کے پہلی کتاب ہے مبتدی طلبہ کیلئے مفید معلوم ہوتا ہے اللہ تعالیٰ مصنف کو جزا دے خیر ہے اور اسکا کتاب کو زیور قبولیت سی
 ہر ائمہ فرمائے فقط حررہ العبد الراجی رحمۃ ربہ القوی ابو البرکات سید احمد غفرلہ ناظم کرسی انجمن حزب حناف ہند لاہور
 تقریظ سبط النبی اولاد علی حضرت مولانا دوران شاہ صاحب بحالوی ہزاروی نیرالہور
 کتاب صرف بھترال مولوی محمد نور الدین صاحب کو میں نے اول سے اخیر تک سنا اور دیکھا واقعی حضرت استاد
 بھترالوی (مجموعہ) کی مکمل تقریر ہے اور اس میں کسی قسم کا اشکال نہیں ہے طلبہ کیلئے مفید اور کارآمد ہے۔

:- الرقم دوران شاہ بحالوی ہزاروی :-

طلباء و
 طالبات اور
 خطباء کے لیے
 نیکان مفید

اردو ترجمہ
 من نفحات الخلود

زبدۂ جاوید و بشوئیں

غفلتوں کھیند
 اور کلمہ رسالت
 کے لئے ہمت بخول
 اسلاف امت
 کے جگہ
 واقعت

تقریر: علامہ سید محمد صالح
 ترجمہ: محمد عبدالحکیم شرف قادری
 کلمات تقدیم
 علامہ سید ریاض حسین شاہ
 مشائخ شخصیات
 ممتاز از احمد سیدی
 شاہ آغا جان ایمان منور کزنوالی
 داستانیں

مکتبہ قادریہ دارالکتاب لاہور

امام احمد رضا بریلوی رحمہ اللہ کے عربی کلام کا
 تقریباً آٹھ سو اشعار پر مشتمل پہلا مجموعہ

جے جامعہ الازہر الشریف قاہرہ استاد
 سید حازم محمد احمد عبد الرحیم المحفوظ
 نے ترتیب دیا۔

یسکاتین
 الغفران

مکتبہ قادریہ لاہور

مکتبہ قادریہ لاہور کی مطبوعات

غیر درسی کتب

درسی کتب

40/=	انتخاب	9/=	آداب شبِ عروسی
18/=	بدائع منظوم	95/=	اسلامی عقائد
18/=	پندنامہ	18/=	اسلامی نظام جامع عبادت و سیاست
36/=	تحفہ نصائح	9/=	امام احمد رضا اپنوں اور غیروں کی نظریں میں
30/=	جواہر المنطق	120/=	باغی ہندوستان
39/=	صرف بھرتال	250/=	بساتین الغفران (عربی)
18/=	علم التجوید	21/=	تاریخ تاولیاں
42/=	عقائد و مسائل (اردو ترجمہ)	72/=	خطبات آل انڈیا سنی کانفرنس
9/=	فارسی قاعدہ	66/=	زندہ جاوید خوشبوئیں
24/=	قانونچہ کھیوالی	200/=	العلامہ فضل حق خیر آبادی (عربی)
6/=	کریم سعدی	15/=	علامہ سنت مصطفیٰ ﷺ
12/=	المقدمۃ الجبریدہ	18/=	کشور تدریس کے تاجدار
39/=	المرقاۃ	72/=	گستاخ رسول کی شرع حیثیت
18/=	میزان الصرف	33/=	اقامة القيامة (عربی)
9/=	نام حق	90/=	مقالات سیرت طیبہ
36/=	نحو میر	250/=	من عقائد اہل السنۃ (عربی)
135/=	نور الایضاح (جلد)	110/=	نور نور چرے
105/=	نور الایضاح (عام)	21/=	یاد اعلیٰ حضرت

ہمارے پاس اسلامی کتب، تنظیم المداس کے مطابق طلباء و طالبات کا نصاب، بریلی شریف کی انگوٹھیاں اور تعویذات دستیاب ہیں۔ خود تشریف لائیں یا بذریعہ ڈاک طلب کریں۔

☆ مکتبہ قادریہ داتا دربار مارکیٹ لاہور فون 7226193 ☆

مکتبہ قادریہ لاہور

Ph:042- 37226193, Cell:0321-7226193